

YENİ SAĞ VE AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKALARI PERSPEKTİFİNDE KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE PLANLAMADA YAŞANAN DÖNÜŞÜM

Barış ÖVGÜN*

Şifa ÇOLAKOĞLU**

Özet

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) planlamanın örgütlenmesi ve işleyişi Türkiye'deki planlamanın örgütlenmesi ve işleyişiyle büyük benzerlikler taşımaktadır. 1976 yılında Türkiye'deki Devlet Planlama Teşkilatı örnek alınarak ulusal planlama örgütü olarak Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) kurulmuştur. Ancak 1980'lerde yükselişe geçen, neo-liberalizm olgusu ve rekabet ilkesi üzerine kurulan serbest piyasa sistemi, gerek Türkiye Cumhuriyeti gerekse KKTC'deki planlama anlayışında önemli değişiklikler getirmiştir. Kuzey Kıbrıs'taki etkisi 2000'lerden itibaren Avrupa Birliği katılım süreci ile belirgin olarak hissedilen bu yeni planlama anlayışı, DPÖ'nün işlevinde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bu çalışmada amaçlanan, DPÖ'nün planlama anlayışının Kıbrıs'ın kendine özgü yönetsel, ekonomik ve siyasal yapısından kaynaklanan bazı farklılıklara sahip olmasına rağmen Türkiye'deki kalkınma planlaması uygulamasının merkezinde yer alan DPT'nin yapısı, işleyişi ve dönüşümüyle büyük benzerlik taşıdığını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: KKTC, planlama, kalkınma, DPÖ, DPT.

* Doç. Dr. Barış Övgün, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bovgun@gmail.com.

** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, sifa_c92@hotmail.com.

Makalenin Gönderilme Tarihi: 18/7/2018 Kabul Edilme Tarihi: 14/11/2018

The Transformation in the Plan of the Turkish Republic of Northern Cyprus in the Perspective of New Right and European Union Policies

Abstract

The organization and functioning of the planning in the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) have great similarities with Turkey. In 1976, the State Planning Organization was established as taking as an example the State Planning Organization in Turkey. But the neo-liberalism phenomenon and the free market system has brought significant changes in the concept of planning both in Turkey and TRNC. This new concept of planning, which has been felt noticeably in the European Union accession process since 2000s, has led to significant transformations in SPO. This study claims that, although the SPO's understanding of planning has some differences due to its own administration, economic and political structure of Cyprus, has great similarity with structure, functioning and transformation of planning organization in Turkey.

Keywords: *Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), planning, developing, SPO.*

Giriş

Kuzey Kıbrıs'ta bürokratik yönetim biçiminin en temel ve kapsamlı unsuru olarak planlamanın örgütlenmesi ve işleyişi, Türkiye'deki planlamanın evrimi ile büyük benzerlik taşımaktadır. Kıbrıs Türk toplumu için bütüncül bir kalkınma hedefine ulaşabilmek amacıyla planlamanın bir kamu yönetimi aracı olarak benimsenerek ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınma görevini üstlenecek merkezi bir örgütün kurulması uluslararası anlamda kalkınma iktisadi yaklaşımının sorgulanmaya başlandığı 1970'li yıllarda gerçekleşebilmiştir. 1975 tarihli Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) Anayasası, kalkınma planlaması yoluyla ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmeyi devletin ödevi olarak saymıştır. Bu amaçla Türkiye'deki Devlet Planlama Teşkilatı'ndan (DPT) esinlenerek başbakanlığa bağlı, merkezi yönetimde yapılanan Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) kurulmuştur. 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilan edilmesi sonrasında hazırlanan 1985 tarihli KKTC Anayasası'nda da KTFD Anayasasındaki kalkınmaya ilişkin düzenlemeler muhafaza edilmiştir.

Bu çalışma, KTFD döneminde kurulan ve günümüzde de faaliyet yürüten DPÖ'nün planlama anlayışının adanın kendine özgü yönetsel, siyasal ve ekonomik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklara sahip olmasına rağmen Türkiye'deki uygulama ile büyük benzerlikler taşıdığı iddiasındadır. Özellikle

1974 sonrasında ülkenin ekonomik ve yönetsel anlamda Türkiye'ye bağımlılığının artması sonucunda Türkiye'deki kalkınma ve planlama anlayışındaki dönüşümlerden etkilenildiği, Kuzey Kıbrıs'ın planlama anlayışının gerek örgütlenme gerekse işlevsellik bakımından Türkiye ile paralel bir dönüşüm içerisinde olduğu görülmektedir. Bu dönüşümün niteliği de 1980'lerden itibaren yeni sağ politikaları altında ulusal planlama düşüncesinden yeni kalkınma anlayışı eksenine kayan bir özellik taşıması ve bu özelliği Avrupa Birliği sürecinin de desteklemiş olmasıdır.

Avrupa Birliği, değişen kalkınma ve planlama anlayışına uygun olarak planlamanın kapsamlı bir şekilde olmasından ziyade stratejik önceliklerin ön planda olduğu ve çok aktörlülüğün geçerli olduğu yeni bir planlama anlayışına öncelik vermiştir. Bu öncelik Türkiye özelinde kalkınma planlarının beş yıl için değil de Avrupa Birliği, istatiksel yapılanmasına uyum sağlayabilmek için yedi yıllık yapılmasına, her alanın ayrıntılı bir şekilde planlanmamasına, planlamada yönetişimci anlayışa uygun olarak çok aktörlü bir yapının kurgulanmasına ve her bir yönetsel birimin kendi geleceğini kendisinin planlamasına yol açmıştır. Türkiye özelinde görülen bu değişim süreci dolaylı ve doğrudan olarak KKTC'de de görülmüş ve planlama yapısal ve işlevsel açıdan değişime maruz kalmıştır.

Dönüşüm sürecinin bu dinamiklerle gerçekleşmesi yönetsel olarak DPÖ'ye ilişkin incelemenin salt örgüt odaklı olarak yapılmamasına neden olmakta ve dış koşullarla birlikte Kıbrıs'ın kendine özgü siyasi ve ekonomik koşulları da analiz kapsamına alınmaktadır. Bu analizin daha iyi yapılabilmesi için ise Kıbrıs'ın kamu yönetiminin örgütlenmesi ve işleyişinin genel bir görünümünü sunmak hayati derecede öneme haizdir. Çünkü hiçbir örgüt idari yapılanma içinde havada kalmamakta ve örgütün idari yapılanma içerisindeki yeri onun konumunu ve işlevini ve hatta önemini de göstermektedir. Bu şekildeki bir analizle literatürde oldukça yetersiz ve zayıf olduğunu düşündüğümüz bir husus olarak KKTC'nin devlet yönetiminin nasıl teşkilatlandığı ve planlamanın bu idari teşkilat yapısının neresinde yer aldığı, nasıl örgütlendiği ve işlevi net bir şekilde anlaşılmış olacaktır.¹

¹ KKTC'deki yasama süreci sonunda tüm yasalar, o yasama yılında meclis tarafından kabul sıralamasına göre verilen bir sayı ve kabul yılı şeklindeki bir kodlama ile anılmaktadır. Bu çalışmada adı geçen tüm yasalar söz konusu sayıları ile anılmaktadır. Aynı zamanda tüm yasalara KKTC Mahkemeleri web sitesinden, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.asp?xerişim> sağlanmıştır.

I. Anayasal ve Yasal Düzlemde Devlet Yönetimine Genel Bir Bakış

Parlamentar sistem ile başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan hükümet sistemleriyken, mutlak monarşiler ve diktatörlükler ya da yürütmenin yasama erki içinde eridiği meclis hükümeti sistemi, kuvvetler birliğinin sonucunda oluşan sistemlerdir. KKTC'deki hükümet sistemi, yasama ve yürütme arasındaki işlevsel ilişkinin yanı sıra, Kıbrıslı Türklerin 1960 yılındaki ortaklık cumhuriyetinden itibaren yaşadığı siyasal krizlerin ve silahlı çatışmaların izlerini taşımaktadır. Doğrudan doğruya halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanının ve yasama organından ayrı bakanlar kurulunun oluşturulması meclis hükümeti sisteminin olmadığını göstermektedir. O nedenle KKTC'nin hükümet sisteminin güçlü bir cumhurbaşkanı gerektiren yarı başkanlık sistemi olduğu görülmektedir.²

KKTC Anayasası'nda, devlet yönetiminin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve yasa ile düzenleneceği belirtildikten sonra, devlet yönetiminin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre yürütüleceği ve kamu tüzel kişiliğinin ancak yasa ile veya yasanın açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulacağı belirtilmektedir (md. 113). Siyasi bakımdan merkezden yönetilen, yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinin yani kamu hizmetlerinin ve onun sağlayıcısı olarak kamu kudretinin merkezde toplandığı KKTC üniter yapı bir devlettir.³ O nedenle iç işlerinde başka bir yönetsel birimle egemenliğin kullanımına ilişkin bir yetki paylaşımına gidilmemiştir.⁴ Bu bütünlük içerisinde KKTC'deki kamu hizmetlerinin yürütülmesinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere iki temel ilke çerçevesinde örgütlendiğini söylemek mümkündür.

KKTC'nde bakanlıklar ve daireler kamu örgütlenmesinin ana omurgasını oluşturan yapılardır. Anayasanın 108. maddesine göre, "*Bakanlıklar*

² Tufan Erhürman, *Çare Başkanlık Sistemi mi? KKTC'de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Başkanlık Sistemi* (Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2011), 21-34.

³ 1985 Anayasası, yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinin tek bir merkezden yürütülmesini öngörerek, devletin siyasi bakımdan merkezden yönetilen üniter bir devlet olduğunu vurgulamaktadır. Yasama yetkisi KKTC halkı adına Cumhuriyet Meclisindedir (md. 4). Yürütme yetkisi ve görevi ise cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından yerine getirilmektedir (md. 5). Yargı yetkisi de, KKTC halkı adına bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır (md. 6). Bu üç fonksiyonun, yani merkezi ve tek bir tüzel kişilik olarak devletin kamu hizmeti amacına ulaşabilmek için ihtiyaç duyduğu kamu örgütleri, hiyerarşiye bağlı kalarak, merkezden yönetim ilkesine uygun olarak faaliyet yürütmektedir.

⁴ Cem Eroğul, *Anatüzeve Giriş*, 11. Baskı (Ankara: İmaj Yayınevi, 2010), 8.

Başbakanın önerisi ve Cumhurbaşkanının onayı ile Resmi Gazete’de yayımlanacak bir kararname ile kurulur ve kaldırılır. Bakanlık sayısı ise hiçbir halde onu aşamaz.⁵ Bakanlık merkez örgütünün kuruluşu ve hangi dairelerin ve hizmet birimlerinin hangi bakanlıklara bağlanacağı, yasanın öngördüğü ilkelere uygun olarak çıkarılacak tüzükle düzenlenir.” (md.108/1 ve 2) Yine anayasaya göre bakanlıklara bağlı daire ve hizmet birimlerinin kurulması ile görev ve yetkilerinin belirlenmesinin yasa ile düzenleneceği belirtilmiştir (md. 115). Bu doğrultuda bakanlıkların kuruluşunu, örgütlenmesini ve çalışma düzenlerini ortak esaslara bağlamak suretiyle etkin bir yönetim sağlamak, bakanlıklar arası işbirliği, koordinasyon ve denetimi kolaylaştırmak amacıyla 57/1977 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası yürürlüğe konmuştur.⁶ Kamu örgütlenmesinin anayasası sayılabilen bu temel yasada, bakanlıkların temel kuruluşları olarak bakanlık makamı, bakanlık merkez kuruluşu, bakanlık bölgesel kuruluşları, bakanlık bağlı veya ilgili kuruluşları olmak üzere dört ana kuruluş tipi öngörülmektedir. Bakanlık bağlı ve ilgili kuruluşlarının ise komisyon, komite veya kurullar, şura, konsey ve benzeri kuruluşlar; döner sermayeli kuruluşlar ve kamu iktisadî teşebbüsleri şeklinde örgütlenebileceği ifade edilmektedir.

57/1977 sayılı temel yasaya göre bakanlığın amaçlarının gerçekleşmesi için yerine getirilmesi gereken esas görevlerden sorumlu olmak üzere gereksinmelere göre daireler kurulacağı ifade edilerek, bakanlık teşkilatında daireleri esas alan bir yapılanma öngörülmüştür.⁷ Buradan anlaşılan bakanlık merkez kuruluşunun, yani bir bakanlığı var eden çekirdek kamu hizmetinin bakanlığa bağlı, ayrı tüzel kişilik atfedilmeyen dairelerce görüleceğidir. Bu doğrultuda, hangi dairelerin hangi bakanlıklara bağlı olacağı 57/1977 sayılı yasanın “*Hangi dairelerin hangi bakanlıklara bağlı olacağı bu Yasa uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir tüzükle saptanır.*” (md. 4/2)

⁵ Bakanlık sayısınının 10’u aşamayacağı kuralı 1975 tarihli Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasında da yer almaktaydı (md. 91).

⁶ Değiştirilmiş şekliyle 57/1977 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası.

⁷ Söz konusu yasanın uygulama birimlerini anlatan 11. maddesine göre; “*Bakanlığa verilen ve bakanlığın amaçlarının gerçekleşmesi için yerine getirilmesi gereken esas görevlerden sorumlu olmak üzere gereksinmelere göre Daireler kurulur. Daireler ihtiyaca göre, subelere bölünür.*” Bu ifadede de anlaşılacağı gibi KKTC bürokrasisinde daireler kamu hizmetinden esas sorumlu birimler olarak faaliyet yürütmektedirler. Bu özellik, Kıbrıs Türk kamu yönetimine özgü bir yönetsel tercih olarak KTFD döneminde kökleşmeye başlamıştır (Işıl Yılmaz Eski DPÖ Müsteşarı kişisel görüşme).

hükmü uyarınca bakanlar kurulu tarafından çıkarılacak bir tüzükle saptanmaktadır.⁸

II. Kıbrıs'ta Planlamaya Giden Yol

İngiltere'nin 18. yüzyılda sömürgelerindeki sınai ve ticari düzenlemeleri, sömürgelerin üretimini hammadde üretimiyle sınırlayarak Britanya ile rekabet edecek herhangi bir ürünün üretimini engellemek ve sömürge ülkelerinin pazarlarını İngiliz tüccar ve imalatçılarıyla sınırlamak amacını taşımaktaydı. Özellikle Hindistan, İrlanda ve Amerika'da etkin bir şekilde uygulanan bu politikalar nedeniyle, pamuklu tekstil başta olmak üzere önde gelen ürünlerinin üretimi ciddi zarara uğramıştı.⁹ 1878-1960 tarihleri arasında İngilizler tarafından yönetilen Kıbrıs'ta da kalkınma ve ekonomik büyüme, ana ülke olan İngiltere'nin gelir gücünü artırmaya yönelik refah artırıcı düzenlemelerle sağlanmaya çalışılmıştı. İktisadi alanda üretim sistemi tarıma dayanmakta, ihracatın büyük çoğunluğu İngiltere ve Mısır'a gönderilen zirai ürünlerden oluşmaktaydı. Köylüye kredi vermek için kurulan kredi kooperatifleri ve kooperatiflerin bağlı olduğu bir devlet teşekkülü olarak Ziraat Bankası olmasına rağmen, bu kuruluşlar halktan toplanan ağır vergilerin yükünü hafifletmede bir kolaylık sağlayamıyorlardı. 1935 yılından itibaren kooperatifler güçlenerek köylünün ihtiyacı olan tarım aletleri, gübre, tarımsal ilaçlar gibi girdilerin masraflarını karşılamak için faaliyet yürütmeye başlamışlardı. 1938 yılında Merkezi Kooperatif Bankası'nın kurulmasıyla Ziraat Bankası lağvedilmiş, bu kez de üretilen tarımsal ürünün büyük bölümünün ihraç edilerek kazanç elde etmeyi amaçlayan pazarlama kooperatifleri kurulmaya başlamıştı. Ülkedeki tarıma dayalı sanayileşmenin bel kemiği olmaya başlayan bu yapılar, tarımsal ürünü hammadde olarak kullanarak tütün, yağ, içki, sabun ve teneke kutu üretimi yapan sanayi dallarında fabrikalar kurmaya girişmişlerdi.¹⁰ Kısacası, ülkenin tarımsal ve sınai üretimi kooperatiflerin kontrolünde bir gelişme süreci izlerken, İngiliz

⁸ Günümüzde hangi dairelerin hangi bakanlıklara bağlı olacağını gösteren 2018 Bakanlıklara Bağlı Daireler Tüzüğü yürürlüktedir. Bu tüzükte de başbakanlık ve bakanlıklara bağlı dairelerin çok büyük bir bölümünün Daire Müdürlüğü olarak örgütlendiği görülmektedir. "2018 Bakanlıklara Bağlı Daireler Tüzüğü", KKTC Mahkemeleri, Erişim Tarihi: Mayıs 25, 2018, <http://www.mahkemeler.net/tuzuk/94-2018.pdf>.

⁹ Ha-JoonChang, *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, çeviren. Tuba Akıncılar Onmuş (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 97-100.

¹⁰ Özgürlük Yayınları Araştırma Dizisi:1, dizgi. Şefika Beren, *Tarihsel Gelişimi İçinde Kıbrıs'ta Sosyo-Ekonomik Yapı* (Lefkoşa: Ortam Off- Set Tesisleri, 1987), 36-48.

sömürge yönetiminin uyguladığı denetimler ve ağır vergi sistemi ile bu süreç sömürgelerden İngiltere'ye yönelik bir sermaye birikimini olanaklı kılacak şekilde ilerlemekteydi.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde yaşanan yeniden yapılanma süreci, eski sömürgelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanarak yeni ulus devletler haline gelmelerinden ve soğuk savaş ortamında üretken sermayenin uluslararasılaşması eğiliminden etkilenmişti. Bu dönem, ulusal bağımsızlığına kavuşmuş ülkelerin geçmişte olduğundan daha fazla uluslararası piyasaların etkisine açık olduğu, eşitsiz ticaret ve yatırım olgularından etkilenerek yeni-sömürgeciliğin uygulanma zemini bulacağı uygun bir ortam oluşturmuştu. Bu süreçte, iktisadi planlamanın yalnızca sosyalist model içinde uygulandığına yönelik görüş çözülmüş ve kalkınma iktisadının sürekli ekonomik büyümeyi sağlamadaki temel engelleri aşmada bir kurtuluş olduğuna inanılmaya başlanmıştı.¹¹ Kalkınma iktisadının kurtuluş reçetesi olarak görülmesindeki neden, az gelişmiş ülkelerin siyasi bağımsızlığına kavuşmasıyla ulus devlet olma yolunda birer pazar ve Batı'yla entegre olacak sosyo-ekonomik ve politik kurumlara sahip birer stratejik ortak yapılmak istenmeleridir.

Bu dönemde İngiltere, sömürgelerinde ve kendisine bağımlı diğer bölgelerde kalkınma planlamasını uygulamaktaydı. İngiliz hükümetinin 1940 yılında kabul ettiği Sömürge Kalkınma ve Refah Yasası'nda da koloni hükümetlerinin kalkınma planları yayınlamasının gerekliliği vurgulanmaktaydı. İngiltere'nin 1960'lara kadar herhangi bir ulusal kalkınma planını kabul etmemiş olmasına rağmen sömürgelerine yönelik kalkınma planlaması yolu ile ekonomik kazanç elde etmeye çalışması kayda değer bir girişimdi.¹² Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle İngiliz hükümeti Kıbrıs'a yönelik reform taleplerini dile getirmeye başlamış, iktisadi kalkınma ve toplumsal refah için hazırlanan on yıllık programda adada ekonomik istikrarın sağlanarak İngiltere'nin liberal politikalarına destek olunması istenmişti. Ancak, planlı ekonomiye geçiş, Rumların enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesi ideali) talepleri ile çeliştiğinden güçlü bir muhalefetle

¹¹ İkinci Dünya Savaşı öncesinde planlamanın bütün üretim araçlarının toplumsallaştırıldığı ve bütün kararların tek bir merkezi organdan çıktığı sosyalist sisteme özgülenmiş bir yönetim aracı olduğu düşüncesi hâkimdi. Barış Övgün, *Devlet ve Planlama*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2010), 120.

¹² Alkan Soyak, "Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç var mı?", *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 4, no 2 (2003): 170.

karşılaşmış, ada halkları tarafından yeterince benimsenmediğinden bir yönetsel programa dönüşmemişti.¹³ 1960 yılında kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası ise kendine özgü yapısı ile iki toplumlu bir devlet yönetimi kurguladığından, ekonomiye ve topluma bütüncül bir devlet müdahalesini öngören bütünsel kalkınmaya yönelik herhangi bir düzenlemeye yer vermemişti. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasındaki esas amacın iki toplum arasındaki siyasal çatışmaya son vererek bir güvenlik ortamı yaratmak olduğu hatırlandığında o dönem için kalkınmanın elzem bir gereklilik olmadığı görülebilmekteydi.

Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki etnik çatışmalar, ülkede bir barış ortamının sağlanmasını engellediği gibi ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsayan geniş çaplı bir kalkınma planlaması anlayışının gelişmesine de engel olmaktadır. Üstelik sanayileşmenin sınırlı olduğu Kıbrıs'ta, o güne kadar ne devletçi bir sanayileşme planlılığı geliştirilebilmiş ne de iki toplumun birlikte katılacağı ekonomik gelişmeye yönelik bir planlama hedefi saptanabilmişti. Bu açıdan Kıbrıs Türk toplumunun devletleşme süreci incelendiğinde barışın ve güvenliğin tam olarak sağlandığı bir devlet idaresi altında birleşmenin ve ihtiyaç duyulan yönetsel yapıların kurulmasının uzun bir süreçte, ekonomik yetersizliklerin gölgesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 1963 yılında yaşanan siyasal kriz sonrasında Kıbrıslı Türklerin varoluş mücadelesinde ve Rum toplumundan ayrı olarak kendi devletleşme sürecinde de uluslararası piyasaya entegrasyon amacı taşıyan bir iktisadi kalkınma planlaması uygulaması mümkün olamamıştır. Çünkü planlı ekonomiye geçiş ancak geleceği güvence altına alınmış bir devlet düzeni ve toplumsal güvenliğin sağlandığı bir barış ortamında söz konusu olabilirdi. O nedenle, Kıbrıslı Türkler açısından ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmanın bir plana bağlanması ve bu amaca yönelik örgütlenmeler, uzun yıllar süren savaş ortamı ve siyasi bunalım nedeniyle ancak 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde oluşturulabilmiştir.

A. Devlet Planlama Örgütü Kuruluyor

Kalkınma planlaması, belirlenen bir süre içerisinde ulaşılmak üzere ulusal ve uluslararası düzlemde ekonomik, siyasi ya da toplumsal hedefleri belirleme ve kaynakları bu hedefler doğrultusunda harekete geçirme eylemi

¹³ George Hill, *Kıbrıs Tarihi: Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, çeviren. Nazım Can Serbest (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 483-484.

olarak ekonomik gelişmenin yanında, sosyal ve kültürel alanlardaki gelişmeleri de kapsayan bütünsel bir kalkınma anlayışıdır. Bu anlayışta, planlama ile kalkınmanın inşa edilebileceği ve yönlendirileceği, tercih edilen planlama yaklaşımının da sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, doğal kaynaklar ve üretim gibi birçok konuyu kapsayan bütünsel bir düzlemde yapılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, kalkınma planlaması yaklaşımında, ekonomik ve sosyal amaçlar arasında dengeli bir dağılımın olması gerektiği vurgulanmakta, bu dengenin sağlayıcısı olarak da devlete planlama görevi verilmektedir.¹⁴ Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki karma ekonomi modeline dayanan kalkınma planlaması kapitalizmin ve sosyalizmin dışında üçüncü bir yol değildir.¹⁵ Kalkınma planlaması, kapitalist ekonomik sistemde gelişmekte olan ülkelere tercih edilen bir araçtır. Bir başka deyişle karma ekonomi esas olarak piyasaya vurgu yapan ancak devletin önemli derecede desteğini alan bir anlayıştır. Hem bireysel girişimin hem de kamu mülkiyetinin söz konusu olduğu bu sistem, aynı zamanda bürokratik yönetimin kurumsallaştığı bir yönetim sistemini gerektirmektedir.

Kıbrıs Türk toplumu için bütüncül bir kalkınma hedefine ulaşabilmek amacıyla toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınma görevini üstlenecek merkezi bir örgütün kurulması uluslararası anlamda kalkınma iktisadi yaklaşımının sorgulanmaya başlandığı 1970'li yıllarda gerçekleşebilmiştir. Oysa 1970'ler, dünyada kapitalizmin köklü bir kriz içinde olduğu, refah devletlerinin ve uluslararası Keynesyen sistemin sonunun geldiğinin ilan edildiği bir dönemdi. 1973 Arap-İsrail savaşının ardından petrol zengini Arap ülkelerinin savaşta İsrail'i destekleyen Avrupa ülkelerine karşı petrol fiyatlarını yükseltmesi ile uluslararası ekonomik sistem ciddi bir krize girmişti. Aynı zamanda ABD'nin 1965-1973 yılları arasında Vietnam'daki savaşın maliyetini Bretton Woods sisteminin kendisine verdiği güçle dolar basarak çözmeye çalışması, ancak beklediğinden çok fazla dolar basılması ile bu dolarların petrol ihraç eden ülkelerin rezervlerinde 'petro-dolar' şeklinde önemli boyutlara ulaşması da krizin bir diğer nedenini oluşturmuştu.¹⁶ Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a gerçekleştirdiği askeri

¹⁴ Seriy Sezen, *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama*, (Ankara: TODAİE Yayınları, 1999), 35-52.

¹⁵ Beşir Hamitoğulları, "Karma Ekonomi, Planlama ve Büyümeye" İlişkin Bazı Yanılgılar Üzerine", *SBF Dergisi* 35, no 1 (1980): 169-172.

¹⁶ Ahmet Alpay Dikmen, *Makine, İş, Kapitalizm ve İnsan*, 2. Baskı (Ankara: Pratika Yayınevi, 2013), 198.

müdahale de bu kriz ortamında gerçekleştiğinden, hem petrol krizinin zorluklarından hem de askeri müdahale sonrası uygulanan ambargolardan Türkiye ve Kıbrıs Türkü olumsuz etkilenmişti.¹⁷ Bu nedenle, merkezi bir planlama örgütünün kurulması, ekonomik kriz ortamında Türkiye’den Kıbrıs’a yapılacak ekonomik yardımların yönetilmesinden sorumlu bir mekanizmanın yaratılarak en yüksek verimin elde edilmesi için gerekli bir adım olacaktı.

B. Devlet Planlama Örgütü’nün Statüsü

1974 Barış Harekâtının ardından adadaki iki toplumun iki bölgeci bir düzen içerisinde yaşamaya başlamasıyla, Kıbrıslı Türklerin devletleşme sürecinin önemli bir evresini oluşturan Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) kurulmuştur. KTFD, iki toplumlu ortak cumhuriyet prensibinden vazgeçilmeyerek federe devlet olarak tasarlandığından ve Kıbrıslı Türklerin kendi kurucu iradeleri ile içinde yer almak isteyecekleri bağımsız federal düzene hazırlık aşamasını teşkil ettiğinden, bürokratik örgütlenmelerin kurumsallaşma çabalarının en yoğun olduğu ve önemli hukuksal düzenlemelerin yapıldığı bir dönem olmuştur. Aynı zamanda KTFD, Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminin ve Türk kamu yönetimi sisteminin örnek alındığı, bu doğrultuda Türkiye’dekine benzer kamu kurum ve kuruluşlarının oluşturulduğu bir aşamadır.¹⁸

1975 tarihli KTFD Anayasası, kalkınma planlaması yoluyla ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmeyi devletin ödevi sayarak, o güne kadar Kıbrıs Türk toplumunun kurduğu yönetim yapılarında olmayan şekilde kalkınma ve planlamaya yer veren ilk hukuki metin olmuştur.

KTFD Anayasası’nın *Ekonomik ve Sosyal Hayatın Düzeni* başlıklı 38. maddesine göre; “*Ekonomik ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma ilkesine ve her yurttaş için insanlık onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi sağlanması amacıyla göre düzenlenir. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik*

¹⁷ Kıbrıs’a askeri müdahalede bulunulması sonrasında ABD Kongresi Rum asıllı Amerikalıların da etkili bir lobi faaliyeti yürütmesiyle, 19 Eylül 1974’te Kıbrıs harekâtında Amerikan silahlarının kullanılmasının ikili anlaşmalara ve Amerikan yasalarına aykırı olduğu gerekçesiyle “Türkiye’ye yapılan Silah Satışlarının ve Verilen Askeri Kredilerin Durdurulması” kararını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Baskın Oran vd., *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919- 1980*, 18. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 701-707.

¹⁸ TEPAV, “KKTC Devleti Fonksiyonel-Kurumsal Gözden Geçirme Çalışması Ana Raporu”, 19.

yollarla gerçekleştirmek; bu amaçla ulusal tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir.”

Bu maddede yer alan ifadelerin hemen hemen tümünün, o dönemde yürürlükte olan 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndaki ifadelerle benzerliği dikkat çekicidir. 1961 Anayasası'nın *İktisadi ve Sosyal Hayatın Düzeni* başlıklı 41. maddesindeki düzenlemede;

“İktisadi ve sosyal hayat, adâlete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir. İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.”

Hem KTFD Anayasası'nda hem de 1961 Anayasası'nda, planlamaya temel haklar ve ödevler kısmında yer verilmesi ve kalkınma planlarını yapmanın devletin ödevi olarak sayılması önemli bir benzerliktir. Öte yandan Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası'nın bir diğer önemli özelliği, Devlet Planlama Teşkilatı'na anayasal ayrıcalık tanınmasıdır.¹⁹ *Kalkınma Plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtı* başlıklı 129. maddesindeki *“İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir. Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevleri, plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler özel kanunla düzenlenir.”* ifadeleri aynı zamanda 1961 Anayasası'nın kabulünden önce kurulan ulusal planlama örgütü olarak DPT'nin ayrıcalıklı konumunu vurgulanmaktadır. 1961 Anayasası'ndaki bu ifadelerin benzerine önemli bir farkla KTFD Anayasası'nın *Kalkınma ve Planlama* başlıklı 101. maddesinde; *“Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma, plana bağlanır. Kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir. Planlama ile ilgili*

¹⁹ Türkiye'de 1950'li yıllarda hazırlanan yabancı uzman raporlarında bir planlama örgütünün kurulması gerektiği dile getirilmekteydi. Yabancı uzman raporlarındaki taleplerin ortak noktası ekonomik ve toplumsal yaşamın kapsamlı bir şekilde kalkınmasında etkili olacak bir örgüt yerine, Türkiye'nin o dönemde uluslararası finans kuruluşlarından almış olduğu kredi borçlarını düzgün bir şekilde ödeyebilmesini sağlayacak bir örgütün tercih edilmesiydi. Ancak, 1960 yılında, 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilâtının Kurulması hakkında Kanunla kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), iktisadi planlama dışında sosyal ve kültürel konuları da içine alan bir kalkınma planlaması anlayışının örgütü olarak Türk kamu yönetiminde yerini almıştı. Övgün, *Devlet ve Planlama*, 233.

örgütün kuruluş ve görevleri, planın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek ilkeler ve planın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak önlemler yasa ile düzenlenir.” ifadelerinde rastlanmaktadır. O önemli fark da planlama örgütünün isminden anayasada açıkça bahsedilmemesidir. Çünkü 1961 Anayasası’nda görüleceği üzere açıkça DPT kendisine yer bulurken KTFD Anayasası’nda DPÖ kendisine doğrudan yer bulamamıştır.

Her ne kadar KTFD Anayasası’nda kurulacak olan örgütün adının ne olacağı Türkiye’deki anayasal düzenlemedeki gibi ‘*Devlet Planlama Teşkilatı*’ gibi açıkça belirtilmese de ulusal planlama göreviyle teşkilatlanacak bir uzmanlık örgütünün kurulması gerektiği ve planlamadan da bu örgütün sorumlu olacağı anayasada dayanağını bulmaktadır. Bu doğrultuda, 1976 yılında 33/1976 sayılı yasa²⁰ ile merkezi yönetimde yer alan, ulusal planlamadan sorumlu ve başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) kurulmuştur. Söz konusu yasaya göre, DPÖ başbakan ve başbakanlığa bağlı bir müsteşar tarafından yönetilecektir. Ancak belirtmek gerekir ki KTFD Anayasası’ndaki kalkınma ve planlamaya ilişkin düzenleme, ulusal planlama işlevine sahip olacak olan örgütün bakanlıklardan ayrı bir daire olarak kurulabileceği gibi bir bakanlık olarak da örgütlenebilmesinin önünü açmaktaydı. Nitekim DPÖ kurulana kadar, kısa bir dönem faaliyet yürütecek olan planlamadan sorumlu ve DPÖ’nün de öncülü olarak nitelendirilebilecek bir bakanlık kurulmuştur.²¹ Kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi ve devletteki kadrolaşma sorununun çözülmesine yönelik projelerin yürütülmesinden sorumlu olan Planlama ve Koordinasyon Bakanlığı, DPÖ’nün kurulması ve şekillenmesinde önemli bir işlev üstlenmiş, 1976 yılında örgütün başbakanlığa bağlı olarak kurulmasıyla bakanlığın personeli zamanla DPÖ’ye kaydırılmıştır. Yine 33/1976 sayılı kuruluş yasasının hazırlanması sürecinde de bakanlık personeli, yönetsel ve ekonomik olarak Türkiye ile bağların güçlenmesinin de etkisiyle 1960 tarihli 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluş kanunu örnek alarak 33/1976 sayılı yasayı hazırlamışlardır. O nedenle DPÖ’nün yapılanması, görevleri ve işlevi birçok açıdan Türkiye’deki DPT ile benzeşmektedir (Işıl Yılmaz, Kişisel Görüşme).

²⁰ Değiştirilmiş şekliyle 33/1976 sayılı Devlet Planlama Örgütünün Kurulması Hakkında Yasa.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Kıbrıs Türk Federe Devleti Bakanlar Kurulu”, Son Güncelleme: Haziran 30, 2018, https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1br%C4%B1s_T%C3%BCrk_Federe_Devleti_Bakanlar_Kurulu.

33/1976 sayılı yasaya göre DPÖ'nün planlamaya ilişkin görevleri; ülkenin doğal, beşeri ve ekonomik her türlü kaynak ve olanaklarını tam bir şekilde saptayarak izlenecek sosyal, ekonomik ve kültürel politikayı ve hedefleri belirlemede bakanlar kuruluna yardımcı olmak, bakanlıkların ekonomik, sosyal ve kültürel politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamak için önerilerde bulunarak danışmanlık yapmak, bakanlar kuruluna uzun ve kısa vadeli ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlayacak hedefleri önererek bu doğrultuda tavsiyelerde bulunmak ve kısa ve uzun vadeli planları ve gerekli projeleri hazırlamak olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda, meclis tarafından kabul edilerek yasalaştırılan uzun vadeli planın ve buna bağlı kısa vadeli plan ve programların tam ve eksiksiz uygulanmasını gözeterek gerektiğinde ilgili bakanlık, daire, kamu ve yerel kuruluşlara önerilerde bulunmak, planların uygulanması esnasında değerlendirmeler yaparak gerektiğinde değişiklikler önermek ve kamu ve özel sektörün faaliyetlerini planın hedef ve amaçlarına uygun şekilde özendirilecek ve düzenleyecek önerilerde bulunmak da örgütün görevleri arasında sayılmıştır.

DPÖ'nün büyük ölçüde Türkiye'deki DPT'nin görevlerine benzer görevlere sahip olduğu dikkat çekse de kuruluş yasasında DPT'nin kuruluş yasasında yer almayan ancak daha sonraki yıllarda DPT'nin görevleri arasına giren bir düzenleme olarak örgütün "*kamu yönetimi için yeniliklerin ve yönetimi geliştirmenin odak noktasını oluşturmak ve tüm bakanlık, daire, kamu ve yerel kuruluşların organizasyon ve metot hizmetlerini yerine getirmekle*" görevli olduğu belirtilmektedir (md.3/10). Bu düzenleme asıl görevi bütünsel planlamanın hazırlanmasından ülke çapında uygulanmasına kadar tüm süreci yönetmek olan bir örgütün aynı zamanda kamu yönetimi reformundan da sorumlu olacağını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.²²

Öte yandan Türkiye'deki DPT'nin görevleri arasında yer almayan istatistikle ilgili olarak kamu kuruluşları arasında koordinasyon sağlamak ve istatistik standartları saptamak ve her yıl ülkenin çeşitli alanlarındaki durum ve faaliyetlerini gösteren İstatistik Yıllığı yayınlamak da KKTC planlama örgütüne verilen görevler arasında yer almaktadır. Ancak, son günlerde gündemde olan kamu yönetimi reformu kapsamında Devlet Planlama

²² DPÖ'nün planlamanın yanı sıra reformdan da sorumlu tutulması, planlamanın muğlaklaşmasına yol açacak bir düzenleme olarak görülerek eleştirilebilir.

Örgütü'ne bağlı bir daire olan İstatistik ve Araştırma Daire Başkanlığı'nın istatistik altyapısını çağdaş seviyeye getirmek ve standartlarını yükseltebilmek amacıyla bağımsız bir kurum olarak yeniden yapılandırılması söz konusudur.²³

33/1976 sayılı yasaya göre örgütün yapısı, Türkiye'deki DPT'nin Yüksek Planlama Kurulu ve Müsteşarlardan (Merkez Teşkilatı) meydana gelen yapısı ile büyük benzerlik taşımaktadır. Kuruluş yasasına göre DPÖ, Yüksek Planlama Kurulu, Sosyal ve Ekonomik Konsey ve Merkez Örgütünden oluşmaktadır (md. 4). DPÖ'nün merkez örgütü olarak Devlet Planlama Örgütü Müsteşarlığı, örgütün faaliyetlerini sevk ve idareden sorumlu olan Başbakanlığa bağlı bir müsteşar ile doğrudan müsteşara bağlı olarak çalışacak Ekonomik Planlama, Sosyal Planlama, İstatistik ve Araştırma ile İzleme ve Koordinasyon Daire Başkanlıklarından oluşmaktadır.²⁴

Yasanın müsteşarlık dışında öngördüğü diğer birimler ise Yüksek Planlama Kurulu ile Sosyal ve Ekonomik Konseydir. Ekonomik, sosyal ve kültürel politika hedeflerinin saptanmasında bakanlar kuruluna yardımcı olmak ve hazırlanacak plan ve programları bakanlar kuruluna sunulmadan önce saptanan amaçlara uygunluk bakımından incelemekle görevli olan Yüksek Planlama Kurulu, siyasetçi ve bürokrat dengesinin gözetildiği, siyasi tercihlerle teknik tercihlerin uzlaşabileceği bir yapıya sahiptir. Kurul, başbakan, varsa ilgili devlet bakanları ve bakanlar kurulunca seçilecek üç bakan; DPÖ Müsteşarı ile daire başkanlarından oluşmaktadır (md 5). Yüksek Planlama Kurulu'nun yapısı incelendiğinde, Türkiye'de 91 sayılı kanuna göre oluşturulan ve DPT ile bakanlar kurulu arasında bir anlamda aracılık yapmakla görevli olan, siyasi ve teknik temsilin eşit şekilde yer aldığı Yüksek Planlama Kurulu'na hem isim benzerliği hem de oluşumu ve görevleri açısından benzerliği dikkat çekmektedir.²⁵

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. "İstatistik Kurumu (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı" Son Güncelleme: Haziran 29, 2018, <http://www.cm.gov.nc.tr/YasaTasariOneriForm.aspx> .

²⁴ Uygulamada DPÖ'nde görev alan personelin hangi dairede çalışacağına müsteşar karar vermektedir. Örgütün faaliyetlerini sevk ve idare etmekle görevli olan müsteşarın yönetici olarak hangi personelin hangi dairede daha verimli çalışabileceğine kendisinin karar vermesi, örgütün idari örgütlenmesinde ve işleyişinde bağımsız hareket edebilmesi bakımından önemli bir uygulamadır (Işıl Yılmaz, Kişisel görüşme).

²⁵ Övgün, *Devlet ve Planlama*, 235.

Sosyal ve Ekonomik Konsey ise, Türkiye’deki *91 sayılı Devlet Planlama Teşkilâtının Kurulması hakkında Kanun*’da²⁶ yer almayan ve Türkiye’de ancak 2001 yılında hayata geçmiş bir uygulama olarak danışma birimi niteliğinde, yılda en az bir kez toplanan ve plan ve programlara yönelik ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların tartışıldığı bir yapılanma görünümü sunmaktadır. DPÖ Müsteşarı başkanlığında, tüm bakanlık temsilcileri ile kamu iktisadi teşebbüslerinin, işçi ve işveren sendikalarının, kooperatiflerin, Ticaret ve Sanayi Odalarının, yasa ile kurulan meslek teşekküllerinin, yerel kuruluşların ve sosyal ve ekonomik amaçlı birlik ve derneklerin temsilcilerinden oluşan, demokratik katılımı sağlamak ve tüm paydaşlara danışmak amacıyla oluşturulmuş bir yapıdır.

1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) ilan edilmesi sonrasında hazırlanan 1985 tarihli Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası’nda da KTFD Anayasası’ndaki kalkınmaya ilişkin düzenlemeler muhafaza edilmiştir. 1985 Anayasası’nın Ekonomik ve Sosyal Hayatın Düzeni başlıklı 47. maddesi ile Kalkınma ve Planlama başlıklı 134. maddesi, 1975 Anayasası’nın aynı başlıklı 38. ve 101. maddeleriyle içerik bakımından hiçbir değişikliğe uğramamıştır. 1985 Anayasası’nın getirdiği yenilik, Cumhuriyet Meclisi’nin görev ve yetkileri arasında, kalkınma planlarının onaylanmasının sayılması ve kalkınma planlarının onaylanmasına ilişkin kararın Cumhuriyet Meclisi Başkanı’nca on gün içinde resmi gazetede ilan edileceğine ilişkin kurala yeni anayasada yer verilmesidir (md. 78 ve 95). Aslında, örgütün 33/1976 sayılı kuruluş yasasında hazırlanacak uzun vadeli planların (kalkınma planının) yasa olarak kabul edilerek yürürlüğe konması ve bütünlüğünün korunması için de özel yasa yapılacağı yasa kurala bağlanmıştır (md. 16/2).

Bu amaçla, 34/1976 sayılı Uzun Vadeli Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Yasa yürürlüğe konmuştur. Bu durumda kalkınma planlarının hukuki niteliğinin “kanun” olarak “kamu kesimi için emredici, özel sektör içinse yol gösterici” nitelikte olması beklenmektedir. Ancak günümüzdeki uygulamada bir belirsizliğin olduğu görülmektedir. Cumhuriyet Meclisi İçtüzüğü’nde uzun vadeli kalkınma planından ‘tasarı’ olarak bahsedilmesi ve incelemesinin de sürekli komite olan Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesi’nce yerine getirilmesi söz konusu olmakla birlikte kalkınma planlarının onaylanmasına ilişkin kararın Genel

²⁶ R.G. 5 Ekim 1960.

Kurul'da oylanması sonrasında planın kanun niteliği kazanıp kazanmayacağına ilişkin açıklayıcı bir kural yer almamaktadır. Nitekim bugüne kadar DPÖ'nün hazırladığı üç kalkınma planından sadece Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1978-1982) örgütün kuruluş yasasına ve 34/1976 sayılı yasaya uygun bir yöntemle yasa olarak meclisten geçtiği tespit edilmiştir.²⁷ Bu doğrultuda örgütün kuruluş yasasında hazırlanacak kalkınma planlarının hukuki niteliğinin “yasa” olduğu ve yürürlüğe konması için gereken yasal düzenleme yapıldığı halde planların “meclisin onay kararı” olarak ele alınması düzeltilmesi gereken bir uygulamadır.²⁸

KKTC'nin ilanı ile DPÖ'ye hayat veren 33/1976 sayılı yasada örgütün işleyişine ve yapısına yönelik ciddi bir değişiklik yapılmamıştır. Yapılan birkaç yönetsel değişiklik dışında örgütün işleyişini derinden etkileyecek ve değiştirecek yapısal bir değişiklik olmamıştır. Ancak, 1994 yılında yapılan bir değişiklik, o güne kadar örgüte ilişkin yapılan değişikliklerden farklı olarak önemli yenilikler getirilmiştir. 21/1994 sayılı değişiklik yasası ile başbakanlığa bağlı bir Devlet Planlama Örgütü'nün kurulacağı ve örgütün başbakan ve başbakanlığa bağlı bir müsteşar tarafından yönetileceğine ilişkin kural kaldırılarak yerine örgütün hangi bakanlığa bağlı olacağı belirtilmeksizin sadece bir müsteşar tarafından yönetileceğine ilişkin kural getirilmiştir (md. 2). Böylece örgütün sevk ve idaresinden sorumlu olan en üst amir olarak müsteşarın hangi idari kuruluşa bağlı olacağı örgütün yasasında yer alan bir kural olmaktan çıkarılarak bakanlar kurulunun tercihine bırakılmıştır.²⁹ Aynı zamanda örgütün Başbakanlığa bağlı olduğuna ilişkin kuralın kaldırılması ile bağımsız bir kamu kurumu mu yapıldığı yoksa halen Başbakanlığa bağlı mı olduğuna ilişkin bir belirsizlik ve karmaşa

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Kıbrıs Türk Federe Devleti Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1982) Yasası”, KKTC Mahkemeler, Erişim Tarihi: Mayıs, 29, 2018, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>.

²⁸ Türkiye'deki uygulamada ise 1960-1980 döneminde hazırlanan planlar “kanun” niteliğinde değil “TBMM kararı” niteliğindedir. Ümit Akçay, “Türkiye’de Planlama Deneyimine DPT Üzerinden Bakmak”, içinde *Türkiye’de Kapitalizmin Gelişimi*, ed. Demet Yılmaz vd., (Ankara: Dipnot Yayınları, 2006), 249. Kalkınma planlarının TBMM’nce onaylanma sürecinin nasıl olacağı ise 1984 tarihli 3067 sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun’da düzenlenmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. RG: 6 Kasım 1984, 18567.

²⁹ Yukarıda değinildiği gibi KKTC’de her hükümet döneminde hangi dairenin hangi bakanlığa bağlı olacağı 57/1977 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir tüzükle belirlenmektedir. Bugüne kadar DPÖ çoğunlukla Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet yürütse de bazı hükümet dönemlerinde örgütün farklı bakanlıklara bağlanması söz konusu olmuştur.

yaratılmıştır.³⁰ Ayrıca bu durumda müsteşar atanmasına ilişkin kararnameyi imzalayacak olan “ilgili bakanın” hangi bakan olacağı da belirsizleşmiştir.

Aynı değişiklik yasasıyla müsteşarın atanmasının ekonomik işlerle ilgili bakan, başbakan ve devlet başkanının imzasını taşıyan kararname ile olacağı kuralı değiştirilerek yerine, “*Devlet Planlama Örgütü Müsteşarı, Örgütün faaliyetlerini sevk ve idare ile görevlidir. Müsteşar, ilgili Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanının imzalarını taşıyan kararname ile atanır.*” kuralı getirilmiştir (md. 7). Atanacak kişilerde kuruluş kanunundaki görevleri yerine getirebilecek nitelikte üniversite üstü ihtisas ve ayrıca yeterli tecrübe aranacağına ilişkin kural kaldırılarak yerine herhangi bir kural getirilmemiştir. Yine aynı maddede yer alan, gerekmesi halinde devlet kadroları dışında da sözleşmeli olarak müsteşar atanabileceğine ilişkin kural da kaldırılmıştır. Böylece, müsteşar olarak atanacak kişinin konu ile ilgili bir alanda eğitim alması bile herhangi bir üniversite veya yüksekokul mezunu olması yeterli olmaktadır.

III. Yeni Sağ Anlayışı Temelinde Planlamanın Konumu ve İşlevi

1980’lerle birlikte ise yeni sağ olgusu dünya ekonomisine ve toplumsal yaşamına yön vermeye başlamıştır. 1973 petrol krizinin tetiklemeyle ortaya çıkan yüksek enflasyon oranları altında ekonomideki durgunlukla kendini gösteren ekonomik sıkıntıları aşabilmek amacıyla ortaya konulan genel politikaya yeni sağ denilmektedir. Yeni sağ, genel bir politikadır çünkü sadece bir yaklaşımdan değil; birbirini çeşitli açılardan destekleyen yaklaşımlardan oluşmaktadır. Her biri için ayrı bir literatür olan bu yaklaşımlar, yeni muhafazakarlık, yeni kurumsalcılık, kamu tercihi, işlem maliyetleri, (yeni) kamu işletmeciliği ve temel ekonomik felsefesini oluşturan neoliberalizmdir. Bütün bu yaklaşımların ortak özelliği yaşanan ekonomik ve toplumsal sıkıntıların temel kaynağı olarak devleti görmesi ve bu nedenle devletin konumuna ve işlevine yönelik çeşitli önerilerde bulunmasıdır.

³⁰ Nitekim 33/1976 sayılı yasadaki Müsteşarın görev, yetki ve sorumluluklarının sayıldığı ikinci cetveldeki; “*Örgütün sevk ve idaresinden bağlı olduğu kuruma karşı sorumlu olacağı*” kuralı ile yasanın yürütülmesine ilişkin “*Bu Yasayı, Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası altında çıkarılan Bakanlıklara Bağlı Daireler Tüzüğü ile Devlet Planlama Örgütünün bağlandığı Kurum yürütür.*” (md. 25) ifadeleri göz önünde tutulduğunda, Devlet Planlama Örgütü’nün merkezi yönetimde yer alan Başbakanlığın bir bağlı kuruluşu olduğu ve devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda da söylendiği gibi bu yaklaşımların her biri üzerine ayrıntılı çalışmalar bulunmaktadır. Bu makalede bu yaklaşımların tek tek incelenmesi yerine hangi ortak özellikler çerçevesinde birleştikleri üzerinde durulmaktadır. Bu ortak nokta da devletin ekonomik ve toplumsal yükümlülüklerinin işlev değiştirmesidir. Devlet, yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunların temel nedenidir. Çünkü aşırı derecede büyümüş, yapmaması gereken işler üstlenmiş ve üstlenmemesi gereken yüklerin altına girmiştir. Bu kadar büyüyen devletin yeni bir konuma ve bu konumda işleve çekilmesi gerekmektedir. Bu nokta önemlidir. Çünkü farklı yaklaşımlar çerçevesinde hayat bulan yeni sağ, devleti asla dışlamaz. Sadece devleti yeniden biçimlendirmektedir.³¹ Devlet, artık sosyal görevlerini azaltmalı ve sivil toplum örgütü olarak adlandırılan çeşitli kuruluşları bu alanda teşvik etmelidir. Çünkü önemli olan bireydir. Her birey kendi geleceğine kendisi karar vermelidir ve bu merkezi düzeyde devletin karar verebileceği bir şey değildir.³²

Ekonomik olarak da devlet değişmelidir. Bu değişme devletin ekonomide hiçbir şey yapmaması şeklinde değildir. Piyasa asıl belirleyici olduğundan³³ devlet ekonomik üretimde bulunmamalı, bu nedenle de sahip olduğu iktisadi varlıklarını özelleştirmelidir. Ancak piyasanın hukuk kuralları içinde iyi ve sorunsuz bir şekilde işleyebilmesi için ise ekonomiyi düzenlemelidir.³⁴ Düzenleme piyasa için hayati öneme sahiptir. Çünkü piyasa asla bir kaos ortamı istememektedir. Bu nedenle devlet, gerekli kuralları piyasa ile birlikte koyup piyasa lehine bu kuralların uygulanmasını sağlamalıdır. Bunun en önemli koşullarından biri de öngörülebilirliği arttırmaktır. Yani katı, geleceği göremeyen ve hesaplayamayan politikalar değil; ana göre değişebilen uzun vadeli seçenekler sunabilen politikalar benimsenmelidir. Bu durum doğal olarak kamu yönetiminin örgütlenmesini ve işleyişini de değiştirecektir. Devlet katı bürokratik örgütlenmelerden ve uygulamalardan vazgeçmelidir. Bürokrasi, her anlamda esnekleştirilmeli ve yeniden inşa edilmelidir. Yeni sağ

³¹ Ellen Meiksins Wood, “Küreselleşme ve Devlet: Sermayenin İktidarı Nerede”, *Conatus Çeviri Dergisi*, S 2 (Temmuz-Ekim 2004): 47-48.

³² Friedrich August Von Hayek, *Kölelik Yolu*, (Çev.: Turhan Feyzioğlu ve Yıldırım Arsan), (Ankara: Liberte Yayınları, 2004), 79-85.

³³ Chantal Mouffe, “Demokrasi ve Yeni Sağ”, (Çev.: Yılmaz S. Oner), *Kriz, Neoliberalizm ve Reagan Dosyası*, (Der: Ragıp Zarakolu), (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985), 71.

³⁴ D. Osborne and T. Geabler, *Reinventing Government, How The Entrepreneurial Spirit is Transforming The Public Sector*, (New York: Plume Books, 1993).

politikalar altında beliren bürokrasiye literatürün çok önemli bir kısmında neo-Weberyen bürokrasi denilmesi de bu nedenledir.³⁵

Devleti yeni bir konuma ve işleve sokan yeni sağ politikalar Washington Konsensüsü ve Post-Washington Konsensüsü olmak üzere iki farklı döneme ve farklı zaman aralıklarında farklı niteliklere sahiptir. Washington Konsensüsü olarak bilinen ilk uygulamalar 1980'lerin ortalarından itibaren gelişmekte olan ülkelerin yetersiz iç tasarruf hacmi, döviz yetersizliği ve ödenmesi güçleşen dış borç yükü nedeniyle girdikleri ekonomik krizden çıkabilmeleri için ABD Hazinesi, Dünya Bankası (DB) ve IMF tarafından önerilen neoliberal iktisat politikalarını kapsayan bir ekonomik düşünüş tarzıdır. Bu yaklaşımda kalkınma yardımları ile ilgili olarak önerilen, kıt olan kaynakların tahsisi ve ekonomik büyümenin sürekli kılınabilmesi için piyasanın en temel mekanizma olarak kabul edilmesidir. “Piyasa için piyasa” formülü olarak adlandırılan bu anlayışta devletten beklenen, üretici niteliğinin sınırlandırılarak bu pratiklere uygun kurumsal çerçeveyi oluşturup korumak, piyasaya müdahale etmeden sermaye hareketliliğini arttırmaya yönelik önlemler almaktır. Piyasa mekanizmasının tam anlamıyla işleyişine engel olmadan, daha hızlı ve sağlıklı bir kalkınma sürecinin gelişmekte olan ülkelerde işleyebilmesi için de müdahaleci ve korumacı ekonomi politikaları yerine ekonominin bütün alanlarında liberalleşme ve devletin iktisadi hayattaki yerinin daraltılması önerilmektedir.³⁶

Ancak 1990'lara gelindiğinde DB ve IMF öncülüğünde gelişmekte olan ülkelere önerilen serbest piyasa ekonomisinin rahatça işleyebilmesi için devletin hem yapı hem de işlev olarak küçültülmesini öngören yeni sağ ya da küreselleşme politikalarının kaynağı olan Washington Uzlaşısı sorgulanmaya başlanmış, kalkınma süreci ve devletin bu süreçteki konumu de yeniden değerlendirmeye alınmıştır.³⁷ Post- Washington uzlaşısı ile gündeme gelmiş olan bu anlayış, Washington Uzlaşısının sunduğu liberal ekonomik politikaları büyük ölçüde kabul etmekle birlikte bu mutabakatı bir adım ileriye taşıyarak devletin kalkınmadaki işlevini yeniden tanımlamıştır. Bu mutabakat,

³⁵ William N. Dunnand David Y. Miller, “A Critique of The New Public Management and The Neo-Weberian State: Advancing a Critical Theory of Administrative Reform”, *Public Organization Review*, V:7, N:4, (2007): 345-358.

³⁶ Ali Şen, “Washington Konsensüsü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Sorunları: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, no 2 (2005): 182.

³⁷ Tahsin, “Kuzey Kıbrıs Özelinde Neoliberal Dönüşümün Boyutları”, 80.

piyasa ve devletin birbirini tamamlayan birer unsur olduklarını savunarak, devletin piyasaların sorunsuz işleyebilmesi için gerekli düzenlemeleri yapması gerektiğini savunmaktadır. Kısacası bu yeni uzlaş, 1980-1990 döneminde uygulanan “piyasa için piyasa” formülünden farklı olarak piyasanın kurtuluşunu piyasa için çalışacak “yönlendirici ve düzenleyici” devlette görmektedir.³⁸

1980'lere kadar Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik yapısı Türkiye'deki devletçi yaklaşımlara bağlı olarak şekillenmiş, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanması amacıyla Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1982) Yasası meclisten geçirilmiş, bu doğrultuda devletin üretim sürecine katılması amacıyla çeşitli KİT'ler kurulmuştur. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması ile yeniden yapılanma sürecine giren Kıbrıslı Türkler bir yandan devlet kurumlarını oluştururken diğer yandan da atıl durumdaki üretim tesislerini faaliyete geçirerek ekonomik varlıklarını sürdürmeyi ve geliştirmeyi hedeflemiş, ihtiyaç duyulan sermaye, teknik ve idari bilgi Türkiye tarafından sağlanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin kalkınma modeli olarak karma ekonomik modeli benimsemiş olması mevcut üretim tesislerinin KİT olarak faaliyete geçirilmesinde etkili olmuş; sanayi, ulaştırma ve turizm alanlarında 10 farklı KİT o dönemde kurulmuştur.³⁹

1983 yılında KKTC'nin ilanına yönelik uluslararası tepkiler de küresel alanda etkili olan ve piyasayı merkezine alan ekonomik düşünüş tarzından etkilenmiştir. KKTC'de üretilen malların uluslararası piyasaya çıkışına yönelik ambargolar ve ülkenin uluslararası sistemden izole edilmesi üzerine KKTC hükümetleri ağırlıklı olarak Türkiye'nin çizgisinde, toplumsal refahı sağlamaya yönelik ekonomik reformların yaşama geçirilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur.⁴⁰ Bu doğrultuda iki devlet arasındaki ilişkilerde esas

³⁸ Övgün, *Devlet ve Planlama*, 100.

³⁹ Bu KİT'ler arasında oldukça geniş bir üretim yelpazesine sahip olan Sanayi Holding yer almaktaydı. 1974 yılında KTFD ile Türkiye Cumhuriyeti ortaklığıyla kurulmuş olan, sermayesinin yüzde ellisi Türk Cemaat Meclisi Konsolide Fonu İnkişaf Sandığı'na ve kalan yarısı ise Türkiye'deki altı farklı KİT'e ait olan bu şirket, o dönemde metal, plastik, tekstil, gıda ve kimya sanayi alanlarında faaliyet göstermekteydi. FehimanEminer ve Fatma Güven Lisaniler, “Özelleştirmenin Çalışanların Refahı Üzerindeki Etkisi: Kıbrıs Türk Hava Yolları Örneği” içinde *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Hukuk 4. Uluslararası Kadın/Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Konferans Kitabı Cilt 2* (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2012), 157.

⁴⁰ Günümüzde Kıbrıslı Türkler, hem bireysel düzeyde hem de uluslararası alanda KKTC'nin BM Güvenlik Konseyi'nin 541 (1983) ve 550 (1984) sayılı kararlarıyla ‘yasadışı ve geçersiz’ olarak kabul edilmesiyle çeşitli izolasyonlara maruz kalmaktadır. Bu

dönüşüm 1986 yılında Türkiye ile KKTC arasında imzalanan Ekonomik İşbirliği Protokolü ile gerçekleşmiştir. Merkez Bankası, para ve kambiyo ve bankacılıkla ilgili kanunlar yasallaşmış, bavul turizmini destekleyen, dış ticaret, eğitim ve turizme öncelik veren bir strateji işbirliğinin ötesine geçilerek, başbakanlık düzeyinde imzalanan protokol ile Kuzey Kıbrıs ekonomisine doğrudan yön vermek amacıyla Türkiye'deki yeni planlama anlayışı KKTC'ye resmen aktarılmaya başlanmıştır.⁴¹

Post-Washington Uzlaşısı ile gündeme gelen ve 1990'lara damgasını vuran "güçlü piyasa için etkin devlet" anlayışıyla ise ekonomik, etkili ve etkin devletin yaratılması hedefi hem Türkiye hem de KKTC'nin planlama anlayışını etkilemiştir. Bu süreçte serbestleşme politikaları yükselişe geçmeye başlarken eğitim, turizm ve inşaat başta olmak üzere özellikle hizmet alanına yoğunlaşan politikalara ağırlık verilmeye başlanmış, bu yeni yaklaşım, 1988-1992 KKTC Kalkınma Planı ve Türkiye ile imzalanan protokollere de yansımıştır. Türkiye'de iktisadi planlama anlayışında Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği gibi kuruluşların etkisiyle devletin belirleyici olduğu bütüncül kalkınma planlamasından stratejik planlamaya doğru bir eğilim gerçekleşmiş, planlamanın yönetimi ulusal düzeyden uluslar üstü bir düzeye aktarılmıştır.⁴²

Bu süreçte kalkınmanın etkin devleti gerektirmesi, etkin devletin de teşvik edici role sahip, destekleyici ve özel sektör ve bireyin etkinliklerini tamamlayıcı bir görev yüklenmesiyle planlama kavramının toplumsal ve ekonomik gelişme dinamiklerine karşılık verebilecek niteliksel bir dönüşüme uğraması söz konusu olmuştur. Artık, devletin ekonomik ve toplumsal yapının dışında kalan minimal bir yapıya sahip olması gerektiği tezi değil; çok katımlı bir düzlemde, hızlı karar alabilen, rekabete dayanan, harcamak

izolasyonların önemli bir nedeni de Kıbrıs Rum hükümetinin 3 Ekim 1974'te Girne, Magosa ve Karava Limanlarını 'yasaklı ve kapalı liman' olarak ilan ederek, kargo ve yolcu taşıma maksatlı tüm gemilere bu limanların kapalı olduğunu ilan etmesi ve dünya ülkelerine duyurmasıdır. Aynı zamanda söz konusu BM kararlarının KKTC'nin çeşitli organlarında yapılan işlemlerin de hukuken geçersiz sayılmasına yol açmasıyla, Kuzey Kıbrıs'tan Avrupa'ya ihraç edilecek ve oradan ithal edilecek endüstriyel ve tarımsal ürünlerin dolaşımında çeşitli sorunlara neden olunmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kudret Özersay, *Yeni Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs'ı Yeniden Okumak* (Ankara: İmaj Yayınevi, 2009), 35-45.

⁴¹ Emine Tahsin, "Kuzey Kıbrıs Özelinde Neoliberal Dönüşümün Boyutları", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 5, no 2 (2014): 83.

⁴² Soyak, "Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç var mı?", 171.

yerine tasarruf eden, müşteri odaklı, esnek, katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı tercih edilmektedir. Düzenleyici devlet olarak adlandırılan bu yeni yapıda, kalkınma planlaması yerine kısa dönemli istikrar programları önem kazanmış ve kamu maliyesinin kontrol edilmesi gerekliliğine, rekabet ilkesine ve sonuca odaklanan stratejik planlama yaklaşımı tercih edilir olmuştur.⁴³ Stratejik planlamayla, piyasanın etkinliğini sağlayıcı düzenlemeler merkeze alınarak politika planlaması yapılmakta ve yönlendiriciliğin içeriği öngörülebilirliğe ve risk yönetimine odaklanmaktadır. Aynı zamanda planlama süreci ekonomik etkinliğin küresel bütünleşmesine paralel olarak ulusüstü karakter kazanmakta sektörel bağlantılar ise bölgesel ölçekte ele alınmaktadır.⁴⁴

Devleti farklı bir konuma ve işleve sokan yeni sağ politikalar yukarıda da belirtildiği üzere stratejik planlama adı altında yeni bir planlama anlayışı ve örgütlenmesinin doğmasına neden olmuştur. Bu anlayış Türkiye’de ve kamu yönetiminin örgütlenmesi ve işleyişinde Türkiye’yi yakından örnek alan KKTC’de etkisini doğrudan göstermiştir. Bu dönemde Türkiye’deki ulusal planlama anlayışında görülen değişimin temel sorunsalı, ekonomik ve toplumsal yapının bütün yönlerinin devlet tarafından karşılanmasının mı daha iyi sonuçlar vereceği ya da planlamanın devlet dışındaki aktörlerce yapılmasının mı daha olumlu sonuçlar doğuracağıdır.⁴⁵ Bu süreçte DPT, bakanlıkların iktisadi politikalarının belirlenmesinde koordinasyonu sağlayan, makro düzeyde politika belirleyen merkezi bir yapıdayken, teşkilatın yapısı ve görevi çeşitli kanun hükmünde kararnamelerle esnetilmeye başlanmıştır. Artık teşkilatın görevi, hükümete ekonomik ve sosyal politikaların tespitinde müşavirlik yapmak, her kuruluşun projelerinin kalkınma planları ile bütünleştirilmesini sağlamak ve yatırım bütçelerini denetlemek olarak belirmiştir. Özellikle 1994 yılındaki 540 sayılı KHK⁴⁶ ile örgüt, kapsamlı planlama işlevini kaybetmeye başlayarak, özel sektörün önünü açmak ve uluslararası örgütlerle ilişkileri geliştirmek gibi yeni görevler üstlenmiştir.

⁴³ Övgün, *Devlet ve Planlama*, 138.

⁴⁴ Aslı Yılmaz Uçar, “Kapitalizmde Planlama: Tarihsel ve Toplumsal Çözümleme”, *Amme İdaresi Dergisi* 47, no 3 (2014): 58.

⁴⁵ Ceren Kalfa, “1933 Yılı: Planlamada Sümerbank Modeline Geçiş”, içinde *Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini 1929-1939*, ed. Birgül A. Güler (Ankara: KAYAUM Yayını, 2007), 414.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, RG: 24.06.1994, 21970 (Mükerrer).

Merkezi düzeyde planlamanın örgütlenmesine etki eden ve stratejik planlama anlayışının DPT nezdinde uygulamaya geçirilmesine yönelik en önemli değişiklik ise 2000 yılında kurumun kendisinin hazırladığı ve teşkilatın Stratejik Araştırma ve Planlama Kurumu olarak yeniden yapılanmasına ilişkin kanun tasarısıdır. Tasarıda, 1970’lerde başlayan finansal piyasalardaki serbestleşme hareketi ve teknolojik gelişmeyle yükselişe geçen küreselleşme nedeniyle ekonomik ve sosyal karar alma mekanizmalarında köklü değişikliğe ihtiyaç duyulduğu, artık Avrupa Birliği (AB)ve diğer uluslararası örgütlerin esas belirleyici konumda oldukları ve politikaların belirlenmesi sürecinde ülkelerin birbirleri ile koordineli hareket etmelerinin gerekliliği vurgulanmaktaydı. Bu doğrultuda, kurulacak olan yeni kurum stratejik planlama anlayışına göre, yönetim modeline uygun bir çalışma tarzı ile özel sektör için belirsizlikleri gidermeye çalışacaktı. Böylece kamu yönetiminin daha etkin, verimli, hızlı ve dinamik bir yapıya kavuşması sağlanacaktır. Bu tasarı, her ne kadar yasalaşmamış olsa da artık kalkınma planlaması anlayışına sahip, bütün ekonomiyi ve sosyal yaşamı planlama işlevine sahip bir örgüte gerek olmadığı, ihtiyaç duyulanın yönetişimci devletin planlama anlayışı olarak stratejik planlamayı hayata geçirecek yeni bir örgüt kurulması olduğunu belirtmekteydi.

Bu yöndeki ilk somut adım ise 2011 yılında 641 sayılı KHK ile atılmış ve DPT’nin kamu yönetimindeki varlığına son verilerek bu alanda Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur. DPT yerine Kalkınma Bakanlığı’nın kurulması basit bir isim değişikliği değildir. Aslında planlamanın sonraki süreçte de nasıl bir seyir izleyeceğini gösteren önemli bir düzenlemedir. Çünkü merkezi düzeyde planlamayı işaret eden elli yıllık bir kurum bakanlık yapısına indirilmiş ve bu yapıda da planlama ismine gerek duyulmamıştır. Başbakanlığa bağlı üstün konumdan bakanlık hiyerarşisine indirilen yeni örgütlenmenin temel işlevi ise AB’nin yoğun destekleri ve tavsiyeleri doğrultusunda kurulmuş olan kalkınma ajanslarının işlevleri arasında koordinasyon sağlayabilmektir.⁴⁷ Yeni sağ politikalara uygun olarak devlet artık piyasayı yapılabılır kılacak ve piyasanın düzgün işlemlerini sağlayacaktır. Kalkınma ajansları da planlamayı merkezi düzeyden bölgesel düzeye indirecek ve ayrıca her bir kamu kurum ve kuruluşu stratejik planlama anlayışı temelinde kendi geleceğini kendisi planlayacaktır. Bir başka deyişle strateji, mali olanaklar çerçevesinde

⁴⁷ Barış Övgün, “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı”, *SBF Dergisi* 66, no 3 (2011).

belirlenecek ve kamu yönetimi de artık bir piyasa aktörü gibi akıl yürütecektir. Bu durum 2018 yılında yapılan bir reform adımıyla daha da görünür olmuş ve Kalkınma Bakanlığı'nın da varlığına son verilerek yeni hükümet sisteminde mali öncelikler çerçevesinde hareket edecek olan ve isminde hiçbir şekilde planlama geçmeyen Strateji ve Bütçe Başkanlığı kurulmuştur.

Yeni sağ politikaları altında Türkiye'de meydana gelen dönüşüm sürecinden KKTC de payına düşeni almıştır. Bu noktada 1997 protokolündeki kararlar yeniden değerlendirilmeye başlanmış, özellikle kamu harcamalarının fazlalığına dikkat çekilerek yapısal reformların gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁴⁸ 1993-1997 KKTC Kalkınma Planı'nda, piyasa ekonomisi koşullarının yerine getirilmesi için rekabet koşulları ile uyumun sağlanmasına yönelik özelleştirme politikalarının gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁴⁹ 1997 yılında hafif sanayi sektöründe faaliyet gösteren Sanayi Holding'in tasfiyesi ile başlayan özelleştirme uygulamaları 2003 yılında Türk Alkollü İçki ve Şarap Endüstrisi Ltd. Şti'nin (TAŞEL) % 51 hissesinin özele devredilmesi ile devam etmiştir. Daha sonra Endüstri, Ticaret ve İşletmecilik Teşebbüsleri Ltd. (ETİ) Şirketi'nin faaliyet alanı daraltılmıştır. Takip eden yıllarda gündemden düşmüş gibi görünen özelleştirme politikaları tekrar gündeme taşınarak Kıbrıs Türk Vakıflar İdaresi'ne ait olan Saray Hotel ve Dome Hotel ve ulusal havayolu şirketi Kıbrıs Türk Hava Yolları (KTHY) özelleştirilmiştir.⁵⁰

Ekonomide yaşanan bu değişikliklere paralel olarak DPÖ'ye bir uzmanlık kuruluşu olarak hâlihazırdaki ulusal planlama yapma sorumluluğu yanında yeni görevler verilmesi gerektiği vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yeni görev de özel sektör eliyle kalkınmanın gerçekleşmesini sağlayabilmektir. 2000 yılında yürürlüğe giren Teşvik Yasası,⁵¹ bu dönüşümü anlamlandırabilmek açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir düzenlemedir. Yasanın amacı; *“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde, hazırlanan kalkınma planları ve yıllık programlara uygun, araştırma, geliştirme ve çevre koruma ağırlıklı, istihdam artırıcı, yapısal ve bölgelerarası dengesizlikleri giderici özelliklere sahip döviz kazandırıcı*

⁴⁸“ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Raporu 1998”, TÜSİAD, Erişim Tarihi: Temmuz, 17, 2018, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1837-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti-ekonomisi-sorunlar-ve-cozum-onerileri>.

⁴⁹ DPÖ, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1993-1997*, (Lefkoşa, 1996), 72-73.

⁵⁰ KTHY 2010 yılında tasfiye edilmiştir. Eminer ve Lisaniler, “Özelleştirmenin Çalışanların Refahı Üzerindeki Etkisi: Kıbrıs Türk Hava Yolları Örneği”, 157-159.

⁵¹ Değiştirilmiş şekliyle 47/2000 sayılı Teşvik Yasası.

faaliyetlere dönük, ileri ve uygun teknoloji getiren uluslararası rekabet gücü sağlayan yatırımların ve ihracatın teşvik edilerek ulusal ekonomiye optimal düzeyde katkı sağlanması...” olarak ifade edilmiştir. Yasaya göre ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunacak yatırımcılara teşvik sağlanmasında DPÖ sorumlu olmaktadır. Böylece, teşvik tedbirlerinden yararlandırılmada, yatırım izni ve teşvik belgesi verilmesinde, iptal edilmesinde ve gereken fon muafiyetlerinin sağlanmasında DPÖ yetkili mercii olarak, özel sektörün rekabet edebilirliğinin sağlanmasında ana aktör konumuna getirilmiştir.

2001 finansal krizi ise Kıbrıslı Türkler’in sosyal yaşamında ciddi etkilere neden olmuş, yaşanan ağır ekonomik bunalım ve durgunluk sonrasında, halkın başta bankalar olmak üzere ekonomik kurumlara güveni kalmamış, tüketim harcamaları kısıtlanmış, bankalardaki mevduatlar süratle azalmaya ve yurt dışına çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde söz konusu bankalar krizinin maliyetlerinin nasıl karşılanacağına yönelik yeni tartışmalar Türkiye ve KKTC arasındaki ekonomik ilişkilerin de seyrini değiştirmiştir. Bu doğrultuda yaşanan ekonomik krizin aşılması için bir dizi ekonomik tedbirin yürürlüğe konması zorunlu hale gelmiş, 2001-2004 dönemini kapsayan bu tedbirler Türkiye Cumhuriyeti’nden ilave kaynak akışını beraberinde getiren ekonomik ve mali işbirliği protokolleriyle desteklenmiştir.⁵²

Annan Planı’nın Kıbrıs sorununun çözümü için yeni bir umut olmasıyla da Avrupa Birliği’ni merkezine alan bir planlama süreci başlamıştır. Ancak, 2004’te yapılan Annan Planı referandumundan Türk toplumundan ‘evet’, Rum toplumundan ‘hayır’ yanıtının çıkması ve sonrasında Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adanın bütününe temsil eder şekilde AB’ye üye olması, Türkiye ile KKTC ilişkilerinde yeni bir süreci başlatmıştır. Artık, her ne kadar Yeşil Hat Tüzüğü⁵³ gibi Avrupa Komisyonu’nun yürürlüğe koyduğu, adanın iki

⁵²“ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde (2001-2004) Dönemindeki Ekonomik Gelişmeler ve Altyapı Yatırımları Raporu”, KEİ, Erişim Tarihi: Haziran, 13, 2018, http://www.kei.gov.tr/media/1141/2001-2004_faaliyet_raporu.pdf.

⁵³ 16 Nisan 2003 tarihinde Kıbrıs Rum Yönetimi Kıbrıs Cumhuriyeti adına, adanın bütününe temsil eder şekilde AB’ne Katılım Antlaşması’nı imzalamıştır. Avrupa Komisyonunun hazırladığı, Kıbrıs’ın AB’ne katılımının hukuki çerçevesini düzenleyen ve Katılım Antlaşması’na eklenen 10. Protokol’e dayanarak 2004 yılında yürürlüğe konan Yeşil Hat Tüzüğü, kuzey ile güney arasında kişilerin, malların ve hizmetlerin dolaşımını düzenlemektedir. Bu tüzükteki düzenleme ile Kıbrıs Rum Yönetimi’nin KKTC limanlarından adaya giriş yapanlara ‘yasa dışı’ limanlardan ülkeye giriş yaptıkları için güneye geçişine izin vermemesi politikası son bulmuştur. Yine Yeşil Hat Tüzüğü ile tamamıyla kuzeyde üretilen birçok ürünün güneye geçişi olanaklı hale gelmiştir. Ancak, AB

kesimi arasında ticari ilişkilerin kolaylaşmasına yönelik düzenlemeler yapılsa da 2004 sonrası dönemde Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik kalkınmasının Türkiye'den sağlanan kredi ve hibelerle gerçekleştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bakımdan, 1986'dan itibaren imzalanan Ekonomik İşbirliği Protokollerinden farklı olarak, 2008 yılındaki ekonomik kriz sonrasında düzenli olarak imzalanmaya başlanan ve KKTC hükümetinin belli bir sürede gerçekleştirmekle yükümlü olduğu, kamu yönetiminde yapısal değişiklikleri öngören reform programları söz konusu olmaktadır. Böylece, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik izolasyonlara rağmen sürdürülebilir kalkınmanın tesis edilmesi amaçlanmaktadır.⁵⁴

Söz konusu protokollerin ve programların uygulanması ve izlenmesi ise Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği KEİ Ofisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu Ofis, Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçisi'nin başkanlığında, teknik heyetin aldığı kararların uygulanmasını ve izlenmesini yerinde yapmakla görevlidir.⁵⁵ Aynı zamanda, KKTC'de yapılacak olan çeşitli sektörlerle yönelik Türkiye kaynaklı mali destek ve hibe programlarının takibi ve yürütülmesi de bu ofisin görevleri arasında yer almaktadır. Hibe destek programlarının gerçekleştirilebilmesi için gereken teknik desteği ise Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) sağlamaktadır.⁵⁶ Böylece KEİ Ofisi ile ÇKA, KKTC kalkınma ve ekonomik büyüme sürecine dolaylı olarak dâhil olmaktadır.

müktesebatının adanın kuzeyinde askıya alınmış olması ve kuzeyin Topluluk gümrük alanı dışında olması nedeniyle kuzeyden güneye geçecek mallara ilişkin belgeleri düzenleme yetkisi, 1958 yılında kurulmuş ve Kıbrıs Cumhuriyeti yasalarına göre tescil edilmiş bir kuruluş olan Kıbrıs Türk Ticaret Odası'na verilmiştir. Buna rağmen düzenlenen belgelere onay verme ve bu belgeleri denetleme yetkisi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin elindedir. Hacer Soykan Adaoğlu, "AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 5, no1 (2005): 24.

⁵⁴ "2010-2012 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı", Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği Ofisi (KEİ), Erişim Tarihi: Ocak, 17, 2018, <http://www.kei.gov.tr/media/1125/2010-2012-donemi-programi.pdf>.

⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında yürütülen ekonomik ve mali ilişkiler, Türkiye tarafında başbakan yardımcısı düzeyinde yönetilmekte ve başbakan yardımcısına danışmanlık yapmak üzere TC Teknik Heyeti bulunmaktadır. Teknik Heyette; Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan üyeler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erişim Tarihi: Haziran, 12, 2018. <http://www.kei.gov.tr>.

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erişim Tarihi: Haziran, 12, 2018, <http://www.cka.org.tr/HaberDetay.aspx?HaberID=1461>.

Öte yandan, 2008 yılında kurulan Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA), ülkenin ekonomik kalkınmasında gereksinim duyulan yatırımların artırılması için yatırım yapılmasını özendirmeye yönelik yönlendirme ve tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulanması ve yatırımların doğru ve etkin yapılabilmesi amacıyla kurulmuş bir ajans olarak değişen kalkınma sürecine dâhil olmuştur. Kuruluş yasasına göre⁵⁷ Ajans, başbakana bağlı, kamu tüzel kişiliğine haiz ve özerk olduğu belirtilen ve yerli veya yabancı yatırımcıların başvurabileceği ilk adres olarak, idari açıdan müsteşar düzeyinde bir direktör tarafından yönetilmektedir. Başbakana bağlı olduğu yasaında belirtildiği halde hem kamu tüzel kişiliğine hem de özerkliğe sahip kılınan bu ajansın görevi, yatırımcı adına teşvik belgesi de dâhil olmak üzere gerekli onay, izin ve tahsis ile ilgili işlemlerin tamamlanmasına ve bu amaçla iş takibi de dâhil tüm çalışmaları yaparak yatırımcıların sorunlarının çözümüne yardımcı olmaktır. Planlamanın yönetilmesi bakımından bu ajansın önemi ve işlevi ise ülkenin yatırım yönlendirme ve tanıtım stratejilerini, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör işbirliği içinde belirleyip başbakana sunmak ve bakanlar kurulu kararı ile uygulamaktır. Aynı zamanda bu ajans, yatırımcı ile DPÖ arasındaki aracı bir kuruluş gibi hareket ederek özellikle maliyeti yüksek projelere en uygun finansmanın ve teşvik uygulamasının sağlanması için faaliyette bulunmaktadır. Bu uygulamalar da göstermektedir ki T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği (KEİ) Ofisi ile Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) gibi kuruluşlar kalkınmaya ilişkin işlevlerini sektörel düzeye indirgemekte ve bu alanda da asıl olarak rekabeti arttırma işlevi üstlenmektedirler.⁵⁸

Görüldüğü gibi KTFD'nin kurulmasından itibaren Türkiye ile yapılan ekonomik ve mali işbirliklerinin karma ekonomik modelin KİT'ler başta olmak üzere kurulmasında yol gösterici niteliği, KKTC'nin kurulması sonrasında özellikle 1986 yılından itibaren değişmeye başlamıştır. 2008'deki dünya ekonomisindeki krizin de etkisiyle birçok kamu kurumu için serbestleşmenin ve özelleşmenin gerekliliğini savunan, Kuzey Kıbrıs ekonomisini ve üretimini neo-liberal dönüşüme yönlendiren protokoller ve programlar DPÖ nezdinde bir dönüşüme neden olmuştur. Bu doğrultuda, DPÖ'ye teşvik yasası ile yüklenen özel sektörün önünü açma sorumluluğu, 2008 yılında YAGA'nın kurulması ile bir anlamda bu yeni kurumla

⁵⁷ 37/2008 sayılı Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) Yasası.

⁵⁸ Bkz. Erişim Tarihi: Ocak 16, 2018, <https://yaga.gov.ct.tr-tr/>.

paylaşılmaya çalışılmıştır. Ancak buradaki esas değişiklik, ulusal düzlemde kalkınma planları ve programları yaparak ekonomik ve toplumsal yaşama yön vermek olan bir uzmanlık örgütünün işlevinin, kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleşebilmesi için sürdürülebilirliği güvence altına almaya kaymasıdır. Artık, kalkınma planlaması yaklaşımından stratejik planlamaya doğru ve sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik bir dönüşümün başladığı, örgütün 2017-2019 dönemi için hazırladığı Orta Vadeli Programı'nda da görülmektedir. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşlarının raporları ve istatistiki göstergeleri dikkate alınarak hazırlanan bu programın amacının, ekonomik büyümeyi sürdürmek, kamu finansman dengesini bütçe açığını azaltmaya yönelik iyileştirmek, istihdam artışını sağlayıp enflasyonu düşürerek de makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmek olarak ifade edilmiştir.⁵⁹

Son olarak, 2016 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile KKTC Hükümeti arasında imzalanan İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması kapsamındaki yapısal dönüşüm programında kamu yönetiminin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması amacıyla yeniden yapılandırmaya gidilmesi gerektiği vurgulanmakla birlikte, söz konusu politikaları oluşturmada ve uygulamada başbakanlığın ve DPÖ'nün yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Aynı programda, örgütün makroekonomik planlama, yatırım programı oluşturma ve teşvik uygulaması gibi birbirinden farklı ve bağımsız yürütülmesi gereken görevlerle sorumlu kılınması eleştirilmekte, örgütün politika oluşturma ve koordinasyon alanından teşvik konusuna kaydığı tespit edilmektedir. Yasadaki planlama yaklaşımının ise hayli kapsayıcı, katı ve zorlayıcı nitelikte ve günümüz koşullarında geçerliliği kalmayan bir yaklaşım olduğu, dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak stratejik planlama yaklaşımının benimsenmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Artık toplumsal ve insani unsurların da bütünsel planlamaya katıldığı bir yaklaşım yerine, sadece ekonomik büyümeye odaklanan bir planlama yaklaşımı ile kalkınmanın başarılacağı inancı söz konusudur. Aynı zamanda, planlamanın esnetildiği bu yeni dönemde, kalkınma sürecine DPÖ dışında yeni örgütlerin dâhil olmaya başlaması da planlama anlayışının ulusal planlamadan parçalı stratejik planlamaya yöneldiğinin KKTC özelinde bir göstergesidir.

⁵⁹ DPÖ, *Orta Vadeli Program 2017-2019*, (Lefkoşa: 2016), 1.

IV. Avrupa Birliği'nin Dönüştürücü Etkisi

Planlamanın dönüşümünde etkisi görmezden gelinen ya da daha az önem atfedilen uluslararası örgüt Avrupa Birliği'dir. Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından planlama alanında yapılması gereken öneriler daha çok ekonomik nedenlerle açıklanırken; AB, planlamanın dönüşümünün ekonomik nedenlerin yanı sıra demokrasiye de katkı sunacağını belirterek bu iki uluslararası örgütü desteklemektedir.⁶⁰ 2000 yılında DPT'nin kapatılarak yerine Stratejik Araştırma ve Planlama Kurumu kurulmasına yönelik hazırlanan kanun tasarısının genel gerekçesinde de uluslararası örgütlerin ve özellikle Avrupa Birliği'nin dönüştürücü etkisi şu cümlelerle dile getirilmektedir:⁶¹

Uluslararası kuruluşların etkinliği artarken, tam üyelik hedeflediğimiz Avrupa Birliğinde, özellikle ekonomik alanda uluslararası kurumların giderek karar alma sürecinde belirleyici olmaya başlaması...

Yukarıdaki gerekçede de görüleceği üzere AB, Türkiye kamu yönetiminin dönüşümünde önemli bir güç merkezi olarak belirlemektedir. Bu güç merkezinin planlama konusundaki önerilerini ilerleme raporlarından ve katılım ortaklığı belgelerinden izlemek mümkündür.

Türkiye'nin ayrıca genişletilmiş ademi merkeziyetçilik yönünde daha fazla ilerleme kaydetmesi sağlamalıdır: Bu da iyi yönetim ve yeterli bir Kamu İç Mali Denetimi Sisteminin kurulmasını gerekli kılacaktır. Önümüzdeki yıllarda karşılaşılabilecek hazmetme kapasitesi sınırlamalarını önlemek için stratejik planlamada ilerleme kaydedilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.⁶²

... stratejik planlama ve proje hazırlanması, sivil toplumun geliştirilmesi gibi birbirleriyle ilintili konuları da ele almıştır.⁶³

Kapasite açısından, Devlet Planlama Teşkilatı'nın merkez teşkilatı bünyesindeki personel sayısı yeterli bulunmakta, ancak karar verme oldukça merkezi bir yapıdadır. Bölgesel yapılanmalara yetki devri sınırlı olup,

⁶⁰ Övgün, Devlet ve Planlama, 189.

⁶¹ *Stratejik Araştırma ve Planlama Kurumu Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı Genel Gerekçesi* <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2002/06/GenelGerekce.doc>, (Erişim Tarihi: 20.06.2008), s.2.

⁶² Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005, s.8.

⁶³ Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005, s.7.

oluşturulmuş bulunan hizmet birliklerinin (bölgesel ve yerel idarelerin ortaklıkları) dış destek olmaksızın program uygulamaya yönelik idari kapasiteleri bulunmamaktadır.⁶⁴

2005 yılında hazırlanmış olduğu ilerleme raporunda yukarıda yapılan iki alıntıdan da görüleceği üzere AB, planlamaya özel bir önem vermekte planlamada stratejik bakışın benimsenmesinin sivil toplumun gelişimi ile yakından ilgili olduğuna inanmakta ve bu yeni planlama anlayışıyla kamu yönetiminde örgütlenmenin de değişeceğini öne sürmektedir. Örgütlenmede yaşanan değişim kamu yönetiminin bütünü de olacağı gibi doğrudan planlama örgütünün kendisinde de olacak ve bugün kamu yönetiminde varlığına son verilmiş olan Devlet Planlama Teşkilatı'nın karar verme yetkisinin ve gücünün parçalanması gerektiği belirtilmektedir. Bu parçalanma da doğal olarak yerelleşme argümanı bağlamında merkezi yönetimden alt birimlere, yerel yönetimlere ve bölgelere karar verme yetkisinin dağıtılmasıyla olacaktır.

Karar verme yetkisinin her düzlemde alt birimlere geçirilmesi demokratikleşme hedefinin yanı sıra yeni sağ düşüncesiyle de uyum içindedir. Her yönetsel birimin kendi geleceğine kendisinin karar verebilecek olması yeni sağın önemli kavramları olan etkinlik ve verimlilik açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu önem AB yolunda hazırlanmış olan ulusal programlarda da net bir şekilde ortaya konulmakta ve dönüşen planlama anlayışının yeni sağın terminolojisiyle uyum içinde olduğu belirtilmektedir.

Aşırı merkezi yapı içinde çalışan ve sık sık siyasi müdahalelere konu olan kamu kuruluşları, genel olarak politika üretme kapasitesinden yoksun hale gelmişlerdir. Kuruluş düzeyinde stratejik planların hazırlanması sonucunda kuruluşlar varlık nedenlerini (misyon), ulusal plan ve stratejiler çerçevesinde netleştirecek, politika ve önceliklerini ortaya koyabilecek, performans göstergeleri geliştirmek suretiyle başarılarını ölçebileceklerdir. Katılımcı bir anlayışla hazırlanacak olan bu planlarda dış (vatandaşlar) ve iç (çalışanlar) müşteri memnuniyeti esas alınacak, planlama sürecine ilgili tüm taraflar dahil edilecektir.⁶⁵

⁶⁴ Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005, s.119.

⁶⁵ *Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*, Ankara, 2003, s.15.

Ancak unutmamak gerekir ki yeni sağın bu terminolojisi ile AB politikaları arasında bir fark yoktur. Bu durum kendisini Türkiye tarafından hazırlanmış olan dokuzuncu kalkınma planında da göstermekte AB üyeliği ile rekabet aynı ortak amaç çerçevesinde ele alınmaktadır.

2007-2013 dönemini kapsayan dokuzuncu kalkınma planı,"istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu ile hazırlanacaktır.⁶⁶

AB'nin Türkiye'de planlama üzerindeki dönüştürücü etkisi yukarıda ele alınmış olan politika belgelerinden de anlaşılacağı üzere oldukça kuvvetlidir. Bu kuvvet kendisini planlamanın süresinde de göstermiş ve dokuzuncu kalkınma planı kendisinden önceki planlardan farklı olarak beş yıllığına değil, AB'nin bütçe sınıflandırmasına uygun olarak bir yıl gecikmeli bir şekilde yedi yıllığına hazırlanmıştır. Her ne kadar onuncu kalkınma planında bu uygulamadan vazgeçilerek yeniden beş yıllığına dönülmüş olsa da 1960'lı yılların başından beri beş yıllık zaman dilimine riayet edilerek hazırlanmış olan kalkınma planlarının bir anda yedi yıllık olarak hazırlanması AB'nin planlama özelinde ne kadar önemli bir dönüştürücü aktör olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu anlayışla hazırlanan dokuzuncu kalkınma planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir. 28 Nisan 2005 tarihinde 5339 sayılı yasa ile 2005 yılı sonunda tamamlanan VIII. Beş yıllık kalkınma planının ardından, hazırlanacak yeni planın Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması bir yıl ertelenmiş ve dokuzuncu kalkınma planının 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır.⁶⁷

AB'nin planlama üzerindeki dönüştürücü etkisi uygulama örnekleri üzerinden Türkiye özelinde çok somut bir şekilde gözlemlenmektedir. Aynı somutluk AB ve KKTC arasında bu şekilde politika belgeleri üzerinden net bir şekilde izlenememektedir. Ancak daha sınırlı sayıdaki örnek KKTC üzerinde planlama özelinde etkisinin olduğunu göstermektedir. Kıbrıs

⁶⁶ *Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi (2007-2013) Hakkında 2006/10399 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.*

⁶⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara, 2006, s.2.

Cumhuriyeti'nin Türkiye ve KKTC'nin itirazlarına rağmen 1990 yılında AB'ye üyelik başvurusunda bulunması ve Kıbrıs Cumhuriyeti (1960) sıfatıyla tüm Kıbrıs adası adına AB'ye üye olmasıyla, AB de yeni bir aktör olarak Kuzey Kıbrıs'ın planlama sürecinde rol almaya başlamış, bu durum kalkınma politikasındaki dönüşümü tetiklemiştir.

Ancak şunu hemen söylemek gerekmektedir ki AB, Kıbrıs'taki planlamanın dönüşümünde ekonomik nedenlere dayanan dolaylı bir etkiye sahiptir. AB'nin bu dönüşümdeki katkısı, olası bir çözüm halinde Kıbrıs Türk toplumunun AB'ye ekonomik yönden entegrasyonunun sağlanabilmesine odaklanmaktadır. Bilindiği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti, 1 Mayıs 2004 tarihinde adanın tümünü temsil eder şekilde ve Kıbrıs Türk tarafında AB Müktesebatının uygulanması askıya alınarak AB'ye tam üye olmuştur. Ancak Kıbrıs sorununun çözümü çabaları bu tarihten sonra da devam ettiğinden AB, ileride adanın tekrar birleşmesi durumunda Kıbrıslı Türklerin olabildiğince AB müktesebatına hazırlanabilmesi amacıyla 2006 yılında Kıbrıs Türk Toplumunu Yardım Programı'nı yürürlüğe koymuştur. Programın temel hedefleri arasında, Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik ve sosyal kalkınmasının desteklenmesi, fiziksel altyapının geliştirilmesi, sivil toplum ve adadaki uzlaşmanın desteklenmesi, Kıbrıs Türk toplumunun AB'ye yakınlştırılması ve diğer AB yurttaşları ile bağlantısının kurulması sayılmaktadır.⁶⁸

Özellikle 2006 yılından itibaren Kıbrıs'ın kuzeyindeki gerçek ve tüzel kişilere AB üye ülkelerinin onayı ile çeşitli mali yardımlar yapılmaktadır. Söz konusu AB mali yardımlarının hedefi genel olarak, adanın ekonomik entegrasyonunu, iki toplum arası ve AB ile olan temasların geliştirilmesini ve AB mevzuatına tedrici bir şekilde uyumlaşmayı vurgulayarak Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını desteklemek ve Kıbrıs'ın yeniden birleşmesini kolaylaştırmaktır. AB Komisyonu'nun, Kıbrıslı Türklerin ekonomik kalkınmasını istenilen seviyeye yükseltebilmesi amacıyla hazırladığı Yeşil Hat Tüzüğü, Mali Yardım Tüzüğü ve Kıbrıslı Türkler ile Doğrudan Ticaret Tüzüğü planlı kalkınmanın sağlanabilmesine katkı sağlayacak ve planlamanın dönüşüm sürecini ele alırken değinilmesi gereken önemli belgelerdir. Ancak bu tüzüklerden sadece Yeşil Hat Tüzüğü ve Mali

⁶⁸ "AidProgrammeFortheTurkishCypriotCommunity", EuropeanCommission, Erişim Tarihi: Ekim, 12, 2018, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/aid-programme-turkish-cypriot-community_en.

Yardım Tüzüğü yürürlüğe girebilmiş, Kıbrıslı Türkler ile Doğrudan Ticaret Tüzüğü, Kıbrıslı Rumların vetosu nedeni ile uygulamaya geçirilememiştir.

Bu belgelerden 2006 tarihli Mali Yardım Tüzüğü, AB'nin Kıbrıslı Türklere hangi yolların izlenerek mali yardım yapacağını düzenlemesi bakımından özel önem taşımaktadır. İlgili tüzüğe göre AB, Kıbrıs Türk toplumunun birliğe ekonomik entegrasyonunun gerçekleştirilmesi amacıyla özellikle sivil toplum örgütlerine, kooperatiflere, yerel kuruluşlara ve özel sektöre proje bazlı finansal destek sağlamaktadır.⁶⁹ Günümüzde de düzenli şekilde sürmekte olan AB mali yardımlarına ilişkin sürecin izlenmesi ve koordine edilmesi ise Başbakanlık Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi (ABKM) tarafından yürütülmektedir. 2003 tarihinde kurulmuş olan bu merkezin planlamaya ilişkin sorumluluğu ise mali yardımın planlanıp projelendirilebilmesi için gerekli olan fizibilite çalışmalarını AB kurumları ve bakanlıklar arasında koordineli bir şekilde yürütmek, gerçekleştirilen fizibilite çalışmaları sonucunda tespit edilecek öncelikli alanları içine alacak AB'ye uyumlu bir kalkınma planının hazırlanmasında DPÖ ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır.⁷⁰ Ancak DPÖ'nün uzun yıllardan beri kalkınma planı uygulamasından vazgeçmesinden dolayı ABKM'nin bu görevi günümüzde işlevsiz kalmaktadır.

Kıbrıs'taki planlamanın dönüşümüyle bağlantılı olarak kamu yönetimi reformu kapsamında DPÖ'ye bağlı bir daire olan İstatistik ve Araştırma Daire Başkanlığı'nın istatistik altyapısını çağdaş seviyeye getirmek ve standartlarını yükseltebilmek amacıyla bağımsız bir kurum olarak yeniden yapılandırılması gündemdedir. Bağımsız bir istatistik kurumunun kurulmasına yönelik hazırlanan yasa tasarısının genel gerekçesinde ise uluslararası örgütlerin ve özellikle AB'nin dönüştürücü etkisi görülmektedir. Söz konusu yasa tasarısının gerekçe kısmında mevcut yapıyla İstatistik Daire Başkanlığı'nın Devlet Planlama Örgütü'ne bağlı bir daire olarak faaliyet yürütmesinden kaynaklanan sorunların olduğundan, Avrupa İstatistikleri Uygulama İlkeleri (CoP)'nin gerektirdiği mesleki ve teknik özerklik ilkelerini karşılayamadığından yakınılmaktadır. Bu nedenle istatistik altyapısını çağdaş

⁶⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Council Regulation (EC) No 389/2006 of 27 February 2006, http://abkm.gov.ct.tr/Portals/41/CELEX_32006R0389_EN_TXT.pdf?ver=2016-11-17-154212-637.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Başbakanlık Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi Kuruluş, Görev ve Sorumluluklar", Son Güncelleme: Ekim 12, 2018, <http://abkm.gov.ct.tr/tr-tr/ABKM/ABKM-Hakkında>.

seviyeye getirmek ve standartlarını yükseltebilmek amacıyla bağımsız bir istatistik kurumunun kurulmasının elzem hale geldiği belirtilmektedir.⁷¹ AB'nin Kıbrıs'taki istatistik sisteminin kurumsallaşmasına yönelik önerisi Kasım 2007 tarihli AB Müktesebatının Gelecekte Uygulanmasına Dönük Program uyarınca ABKM ile Avrupa Komisyonundan temsilcilerin ortak çalışması sonucunda hazırlanan rehber niteliğindeki Kılavuz Belge'de de ayrı bir başlık altında ele alınmaktaydı.⁷² Söz konusu belgeye göre istatistik alanındaki topluluk müktesebatı, resmi istatistikî bilgilerin yayımlanması, kişisel verilerin gizliliği, şeffaflık, güvenilirlik ve tarafsızlık gibi prensipler temeline oturtulmuş bir istatistikî alt yapının varlığını gerektirmektedir. Ulusal istatistik enstitüleri, istatistikî bilgilerin temel bilim, üretim ve yayımı ile ilgili referans ve çapa noktaları olarak vazife gördüğünden, Kıbrıs'ta kurumsallaşmış bir istatistik sisteminin oluşturulması AB müktesebatına uyum sürecinde de olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak AB'nin planlama bağlamında KKTC devletine ve DPÖ'nün yeniden yapılanmasına yönelik doğrudan öneri sunmayarak, birliğe üye ülkelerdeki kurumların yapılanması, işleyiş ilkeleri, AB tarafından sağlanan proje destekleri ve finansmanı ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın başarılabilmesine dolaylı yoldan destek sağladığı görülmektedir.

Sonuç

1975 tarihli Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası planlamaya temel haklar, özgürlükler ve ödevler kısmında yer vermiş, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanmasını öngörerek, kalkınma planları yapmayı devletin ödevi saymıştır. Türkiye ile artan ekonomik ve siyasal işbirliğinin de etkisiyle DPT örnek alınarak 1976 yılında başbakanlığa bağlı, bir müsteşar tarafından yönetilen ve kalkınmanın bütünsel planlanması ile görevli ulusal planlama kuruluşu olarak Devlet Planlama Örgütü kurulmuştur. Ancak 1980'li yıllar, ekonomik ve toplumsal hayatta piyasa sisteminin egemen olduğu, devletin de bu süreçte rekabete ve uluslararası sermayeye açık bir ekonomiye sahip olabilmek için üretici niteliğinin sınırlandırıldığı yıllardır. Uluslararası aktörlerin önerdiği ve Türkiye'nin de benimsediği bir

⁷¹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi, *İstatistik Kurumu (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı Genel Gereğesi*, Erişim Tarihi: Ekim 12, 2018, <http://www.cm.gov.nc.tr/YasaTasariOneriForm>.

⁷² *AB Müktesebatının Uygulanmasına Dönük Programın Hazırlanmasına ve İzlenmesine İlişkin 20 Şubat 2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı*.

iktisadi kalkınma politikası olarak özelleştirmelerin ve serbestleşmenin yükselişe geçtiği bu dönemde kurulan KKTC'nin mevcut 1985 tarihli Anayasası, 1975 Anayasası'nın kalkınmaya ilişkin kurallarını muhafaza etse de kurulan yeni devletin uluslararası anlamda tanınmayarak çeşitli izolasyonlara maruz kalması ülkenin kalkınma sürecinin Türkiye tarafından, piyasa sisteminin koordinasyonunu sağlamaya dönük yeni planlama anlayışına uygun olacak şekilde mali ve ekonomik protokollerle yönlendirilmesi sonucunu doğurmuştur.

Günümüzde Türkiye'deki planlama sürecine benzer şekilde KKTC'de, kalkınma planlaması yaklaşımından stratejik planlamaya doğru ve sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik bir dönüşümün gerçekleştiği ve planlamanın yönetiminde DPÖ dışında YAGA, KEİ Ofisi ve ÇKA gibi yeni aktörlerin sürece dâhil olmaya başladığı görülmektedir. Özellikle 2000'lerden itibaren kalkınma planlaması yaklaşımının çözülmeye başlayarak, Türkiye'deki planlama yönetimindeki dönüşümün bir benzeri KKTC'de de gerçekleştirilmektedir. DPÖ'nün yanı sıra özel sektördeki işletmelerin idari yapısına benzeyen ve rekabet edebilirliğin artırılması için gereken mali ve yönetsel desteği sağlamakla görevlendirilen yeni aktör olarak YAGA kalkınma sürecine dâhil olmaya başlamıştır. Ülkenin ekonomik ve yönetsel olarak Türkiye'ye bağımlılığının artması ile oradaki bütüncül ulusal planlama uygulamasının maruz kaldığı dönüşümden etkilenilmesi, daha ekonomik, etkin ve etkili devletin planlama yaklaşımı olan stratejik planlamanın hayata geçirilmesi KKTC özelinde de söz konusu olmaktadır. Bu durum DPÖ'nün yürütmekte olduğu kalkınma planlaması uygulamasında bir çözülmeye yol açmıştır. Günümüzdeki kalkınma sürecinde, planlamanın sorunları tespit eden, daha kısa süreli olarak ve mali öncelikler göz önünde tutularak yapıldığı, sorunlara ve sonuca odaklanan, piyasaların daha etkin işleyişine imkân verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran stratejik bir yaklaşımla yapılması söz konusudur. Nitekim DPÖ'nün faaliyetlerinden ve yayınladığı programlardan artık kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleştirilebileceğine yönelik bir anlayışla planlamaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzdeki dönüşüm sürecinde, başta TC Lefkoşa Büyükelçiliği KEİ Ofisi'nin önerileri ve DPÖ'nün son yıllarda hazırladığı orta vadeli programlarda belirtildiği şekilde ulaşılmak istenen hedef sürdürülebilir kalkınmanın gereken yatırımların önünün açılarak gerçekleştirilmesi, bu uğurda gereken reformların hayata geçirilmesidir.

Bu dönüşüme rağmen, mevcut yasası ve örgütlenmesi ile DPÖ, halen ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde uzun vadeli planlar, programlar ve önerileri aracılığıyla siyasete yön verebilen bir ulusal ihtisas kuruluşu olarak varlığını sürdürmektedir. Gerçekten de 1976 yılında Türkiye'deki planlama örgütlenmesinden esinlenilerek kurulan, ancak Türkiye'deki DPT'nin sahip olmadığı önemli yetkilere de sahip kılınan bir uzmanlık kuruluşunun planlamanın merkezinde yer alması gerekmektedir. Planlama sürecine yeni aktörlerin dâhil olması örgütün işleyişine ve ulusal kalkınmadaki önemine zarar vermemelidir. Kamu yönetimi reformunun gündemde olduğu son dönemde, reformun seyrini belirleyecek ve yönetecek bu örgütün güçlendirilmesi ve personel sorunu başta olmak üzere var olan eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Eğer, Devlet Planlama Örgütü yeni bir yapılanma ile karşılaşacaksa gerçekleştirilecek bu reformun, KKTC'nin özgün ekonomik, yönetsel ve toplumsal yapısı ile merkezi planlama sisteminin kurumsallaşmış ve iyi işleyen yapıları korunarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. En önemlisi de DPÖ gibi bir uzmanlık kuruluşunun varlığının korunması, bağımsızca faaliyet yürütmesi, siyasal etkilere maruz bırakılmaması ve kalkınmanın özel sektör ve sivil toplum da dâhil olmak üzere her kesimin çıkarları gözetilerek gerçekleştirilmesi sağlanabilmelidir. Çünkü ülkesel ve bütüncül kalkınma tek başına piyasa aktörleri ile değil, esas sorumluluk sahibi olan devlet eliyle, KKTC'nin kendi gereksinimleri, tercihleri ve öncelikleri doğrultusunda ve DPÖ gibi bir uzmanlık örgütünün yönlendirmeleri yardımıyla başarılabilir.

Kaynakça

- Adaoğlu, Hacer Soykan. "AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 5, no1, (2005): 15-28.
- Ağar, Serkan. "Kamu Kurumları (Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları) Teorisi", *TBB Dergisi* 65 (2006): 277-310.
- Akçay, Ümit. "Türkiye'de Planlama Deneyimine DPT Üzerinden Bakmak", İçinde. *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi*, editörler Demet Yılmaz, Ferhat Akyüz, Fuat Ercan, Koray R. Yılmaz, Ümit Akçay, Tolga Tören, 229-255. Ankara: Dipnot Yayınları, 2006.
- Akgür, Sibel. "İngiltere'nin Sömürge Yönetim Sistemi'nin Kıbrıs'ta Uygulanma Biçimi: Kavanin Meclisi (Legislative Council)", *Amme İdaresi Dergisi* 45, no 4 (2012): 73-93.

- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*, Ankara, 2003.
- Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, Brüksel, 2005.
- Chang, Ha-Joon. *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, Çeviren. Tuba Akıncılar Onmuş, 6. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Çiner, Can Umut ve Oral Karakaya. “Merkez – Yerel İlişkileri ve Mülki İdarenin Dönüşümü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*68, no 2, (2013): 63-93.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi (2007-2013) Hakkında 2006/10399 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı*.
- Dunn William N. and Miller, David Y. “A Critique of The New Public Management and The Neo-Weberian State: Advancing a Critical Theory of Administrative Reform”, *Public Organization Review*, V:7, N:4, (2007): 345-358.
- DPÖ, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1993-1997*, Lefkoşa, 1996.
- DPÖ, *Orta Vadeli Program 2017-2019*, Lefkoşa, 2016.
- Dikmen, Ahmet Alpay. *Makine, İş, Kapitalizm ve İnsan*, 2. Baskı. Ankara: Pratika Yayınevi, 2013.
- Eminer, Fehiman ve Fatma Güven Lisaniler. “Özelleştirmenin Çalışanların Refahı Üzerindeki Etkisi: Kıbrıs Türk Hava Yolları Örneği.” İçinde. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Hukuk- 4. Uluslararası Kadın/toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Konferans Kitabı Cilt 2*, 1-17, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Erhürman, Tufan. *Çare Başkanlık Sistemi mi? KKTC’de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Başkanlık Sistemi*, Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2011.
- Erhürman, Tufan. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku*, Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2012.
- Eroğul, Cem. *Anatüzeeye Giriş*, 11. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 2010.
- Gazioğlu, Ahmet C. *Enosis Çemberinde Türkler*, 2. Baskı, Lefkoşa: CYREP Yayın Merkezi, 2000.
- Hamitoğulları, Beşir. "Karma Ekonomi, Planlama ve Büyümeye" İlişkin Bazı Yanılgılar Üzerine.”, *SBF Dergisi*, 35, no 1 (1980): 167-186.
- Hayek Friedrich August Von. *Kölelik Yolu*, (Çev: Turhan Fezyioğlu ve Yıldırım Arsan), Ankara: Liberte Yayınları, 2004.

- Hill, George. *Kıbrıs Tarihi: Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*. Çeviren. Nazım Can Serbest. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- KKTC Cumhuriyet Meclisi “KKTC Cumhuriyet Meclisi, İstatistik Kurumu (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasa Tasarısı”, Son Güncelleme: Haziran 29, 2018, <http://www.cm.gov.nc.tr/YasaTasariOneriForm.aspx>
- KKTC Mahkemeler, “Kıbrıs Türk Federe Devleti Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1982) Yasası”, Erişim Tarihi: Mayıs, 29, 2018, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>.
- Kalfa, Ceren. “1933 Yılı: Planlamada Sümerbank Modeline Geçiş”. İçinde. *Açıklamalı Yönetim Zaman Dizini 1929-1939*, ed. Birgül A. Güler, 413-427, Ankara: KAYAUM Yayını, 2007.
- KEİ. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde (2001-2004) Dönemindeki Ekonomik Gelişmeler ve Altyapı Yatırımları Raporu”, Erişim Tarihi: Haziran, 13, 2018, http://www.kei.gov.tr/media/1141/2001-2004_faaliyet_raporu.pdf.
- KEİ. “2010-2012 Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı 2011”, Erişim Tarihi: Ocak, 17, 2018, <http://www.kei.gov.tr/media/1125/2010-2012-donemi-programi.pdf>.
- Keleş, Ruşen, Ayşegül Mengi, Tayfun Çınar, Deniz İşçioğlu, Ozan Zengin, Can Giray Özgül, Tuğba Sin. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yerel Yönetimlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017.
- Mouffe, Chantak. “Demokrasi ve Yeni Sağ”, (Çev: Yılmaz S. Oner), *Kriz, Neoliberalizm ve Reagan Dosyası*, der: Ragıp Zarakolu, 65-86, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985.
- Necatigil, Zaim M. *KKTC'de Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları*, Lefkoşa: Işık Kitabevi, 2015.
- Oran, Baskın, Atay Akdevelioğlu, Çağrı Erhan, Erel Tellal, Funda Keskin, Gökçen Alpkaya, Hikmet Uluğbağ, İlhan Uzgel, Kudret Özersay, Melek Fırat, Mustafa Aydın, Ömer Kürkçüoğlu, Sanem Baykal, Tuğrul Arat. *Türk Dış Politikası Cilt 1: 1919- 1980*. 18. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Osborne D. and Gaebler, T. *Reinventing Government, How The Entrepreneurial Spirit is Transforming The Public Sector*, New York: Plume Boks, 1993.
- Övgün, Barış. *Devlet ve Planlama*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2010.
- Övgün, Barış. “Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı”, *SBF Dergisi* 66, no 3 (2011): 263-281.

- Özersay, Kudret. *Yeni Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs'ı Yeniden Okumak*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2009.
- Özgürlük Yayınları Araştırma Dizisi: 1. dizgi. Şefika Beren, *Tarihsel Gelişimi İçinde Kıbrıs'ta Sosyo-Ekonomik Yapı*. Lefkoşa: Ortam Off- Set Tesisleri, 1987.
- Sezen, Seriyi. *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama*. Sayı. 293. Ankara: TODAİE Yayınları, 1999.
- Soyak, Alkan. "Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç var mı?", *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 4, no2 (2003): 167-182.
- Stratejik Araştırma ve Planlama Kurumu Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı Genel Gereğesi* <http://ekutup.dpt.gov.tr/haber/2002/06/GenelGerekce.doc>, (Erişim Tarihi: 20.06.2008)
- Şafaklı, Okan ve Erdal Güray. "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) Belediyelerin Mali Yapısı ve Temel Sorunları", *Çağdaş Yerel Yönetimler* 13, no 2 (2004): 47-62.
- Şen, Ali. "Washington Konsensüs ve Gelişmekte Olan Ülkeler Sorunları: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, no 2 (2005): 181-200.
- Tahsin, Emine. "Kuzey Kıbrıs Özelinde Neoliberal Dönüşümün Boyutları", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, no 2 (2014): 78-95.
- Tan, Turgut. *Planlamanın Hukuki Düzeni*. Sayı.154, Ankara: TODAİE Yayınları, 1976.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara, 2006.
- TEPAV. "KKTC Yönetimler Arası Yetki Paylaşımı ve Yerel Yönetim Sistemi Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi." Erişim Tarihi: Mayıs 16, 2018. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1455008738-6.KKTC_Yonetimler_Arasi_Yetki_Paylasimi_ve_Yerel_Yonetim_Sistemi_Kurumsal_ve_Fonksiyonel_Analizi.pdf.
- TEPAV. "KKTC KİT Sistemi'nin Fonksiyonel ve Kurumsal Analizi." Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2018. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1455006819-3.KKTC_KIT_Sistemi_nin_Fonksiyonel_ve_Kurumsal_Analizi.pdf.
- TEPAV. "KKTC Devleti Fonksiyonel-Kurumsal Gözden Geçirme Çalışması Ana Raporu." (Ankara, TEPAV Yayınları, 2013): 30, Erişim Tarihi: Mayıs 16, 2018, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1455090622-3.KKTC_Devleti_Fonksiyonel_Kurumsal_Gozden_Gecirme_Calismasi_ANA_RAPOR.pdf.

- Turhan, Turgut, “Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 57, no 2 (2008): 253-286.
- TÜSİAD, “KKTC Ekonomisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Raporu 1998”, İstanbul, Erişim Tarihi: Temmuz 17, 2018, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1837-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti-ekonomisi-sorunlar-ve-cozum-onerileri>.
- Uçar, Aslı Yılmaz , “Kapitalizmde Planlama: Tarihsel ve Toplumsal Çözümleme”, *Amme İdaresi Dergisi* 47, no 3 (2014): 43-68.
- Versan, Vakur. *Kamu Yönetimi*. 6. Baskı. İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, 1976.
- Wikipedia, “KTFD Bakanlar Kurulu” Son Güncelleme: Haziran 30, 2018, https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1br%C4%B1s_T%C3%BCrk_Federe_Devleti_Bakanlar_Kurulu .Wood, Ellen Meiksins, “Küreselleşme ve Devlet: Sermayenin İktidarı Nerede”, *Conatus Çeviri Dergisi*, S 2, (Temmuz-Ekim 2004): 43-52.